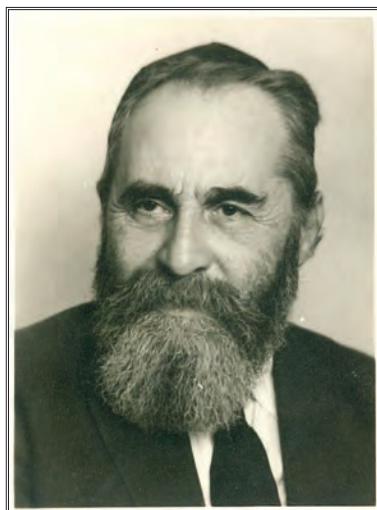

"באותה שעה לא זזתי מלשמש לחכמים"

(דרך ארץ זוטא, ירושלמי)

ר' שמואל הכהן וינגרטן ז"ל

כשהגיע הרב הראשי לישראל וראש ישיבת מרכז הרב, ר' אברום שפירא לנחם
ב'שבעה' אמר בין היתר:

"אמרתי לו, תפסיק לכתוב מחקרים! תפסיק לכתוב הלכה! יש מספיק רבונים. יש
מספיק פרופסורים. תכתוב מיישלתעך. כי מהמיישלתעך שלך אפשר ללמוד הנהוגה.
יש היום רבונים יודעים את כל השולחן ערוך בעל פה, אבל לא יודעים כלום כי לא
שמשו תלמידי חכמים..."

מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק

הרב רבי אברהם יצחק הכהן קוק - בן הרב רבי שלמה זלמן קוק. חתן הרב רבי אליהו דוד רבינוביץ-אדר"ת. נולד תרכ"ה. רב גאון מופלא בנגלה ובנסתר, משורר התשובה, התחיה והגאולה. מגדולי חכמי הדורות. איש אשכולות ורב פעלים. בתרע"ה רב בזיימל, בוויסק. בתרס"ד ביפו. בתרע"ט רבה הראשי של ארץ ישראל. נפטר ג אלול תרצה. מחבר: שבת הארץ. דעת כהן. משפט כהן. אורות הקדש. אורות. ועוד. בנו: הרב רבי צבי יהודה קוק בירושלים. חתנו: הרב רבי שלום נתן רענן.

הרב קוק הובא לקרית משה להבראה

היה הרב ז"ל (מרן הרב קוק) יושב בחדרו הצר שבקושי היה חייב במזוזה ולמד בו כל היום. על החלון היו מעורמים ספרים גדולים וקטנים, וקצת האור שהסתנן דרכו לחדר גם הוא הוסתר על ידיהם. לא היה אפוא פלא שפניו של הרב היו חיוורים ובריאותו לא הייתה איתנה.

הרב רבי אברהם יצחק הכהן קוק

ד"ר בנימין מנשה לוי¹ שהיה תלמידו עוד בבויסק, ואתו גם אני שהייתי בן בית בבית הרב וידידו של הד"ר לוי, באנו לידי החלטה שהרב צריך לצאת קצת להבראה. התחלנו אפוא לדבר על לבו בעניין זה פעם בצוותא וגם כל אחד לחוד והוא סירב. בנוגע לחיפה, היו לו פקפוקים: לדעתו יש לכהנים לשאת כפים גם בחיפה כל יום ושם לא נוהגים כך, היה פעם בחיפה והתקשה בעניין זה. הוא סידר מנין

1 ר' ד"ר בנימין מנשה לוי - נולד תרל"ט. בא"י תרע"ב. חוקר תקופת הגאונים, תלמידו של הרב קוק עוד מחו"ל. בתרס"ד למד בברלין. בא"י עסק בהוראה ובארגון מוסדות החינוך של המזרח. מחבר: אוצר הגאונים, גנזי קדם, קובץ ספרותי-אלומה, מסכת פועלים ועוד.

באכסניה או שהלך לבית כנסת ספרדי כי אצל הכהנים הספרדים נשאו כפים כל יום כמו בירושלים. סיפר לי הרב זצ"ל שכאשר בא מלונדון לירושלים, כבר ברכבת ממצרים לארץ נשא כפים².

גם ד"ר לוי ז"ל וגם אני גרנו בשכנות בקרית משה. מצאנו שבבית הריק אשר בנטביטש³ היה אפוטרופסו (אח"כ היה בית זה בי"ח לסיגריות) הוא מקום אידיאלי לאכסן בו את הרב, כמובן עם הרבנית עם סידור המטבח לחודש הבראה.

ד"ר לוי הריץ מכתב דחוף לבנטוויטש שהיה אז בלונדון, והסביר לו את נחיצותו של הדבר. נתקבלה מבנטוויטש הסכמה, והכנסנו לסוד הסידור את הרבנית. העברנו כלי מטה וכלי מטבח לשם, ועמדה לפנינו רק השאלה איך מניעים את הרב לבוא לשם.

פנינו לערמה. אני נכנסתי אל הרב והחילותי לתאר לפניו את קצב הבניה של בית וגן. סיפרתי לו שכבר נבנו למעלה מ-20 בתים, ובפורים שעבר כבר הייתה שאלה איך להתנהג בפורים, הואיל ובית וגן היא השכונה המרוחקת ביותר מהעיר ועל פי הלוח של הרב טיקוצ'ינסקי⁴ הקובע את מושב הזקנים הספרדי לגבול העיר בנוגע למוקפין, הרי נתעוררה שאלה לגבי בית וגן כי אמנם רחוקה היא השכונה ואינה סמוכה, אבל עיר העתיקה נראית משם בכל חלקיה. כדאי אפוא שהרב יטריח את עצמו לשם ויפתור את הבעיה. אמנם הרב זצ"ל אמר לי שכבר פסק שבית וגן צריכה להתנהג כמוקפין⁵. המשכתי לטעון, הרי נוסד ישוב בארץ ויש לברך: "ברוך מציב גבול אלמנה"⁶, וחושב אני לסדר כרכרה ולהביא את הרב לשם לשם כך. כאן רוח

2 ראה על מנהג זה של בני חיפה מאמרו של הרב שאר ישוב הכהן זצ"ל בתחומין כרך ב עמ' 345.

3 פרופסור נורמן (נחמן יצחק) בנטוויץ (בנטוב-איש) - משפטן, בצעירותו פעיל בהסתדרות הציונית, התמנה לאחד ממזכירי הראשיים של הנציב העליון הראשון - סיר הרברט סמואל - כיועץ משפטי ותובע כללי. סייע רבות לרב קוק במכלול עניינים דתיים ובייסוד הרבנות הראשית. פעל לטובת האוניברסיטה העברית. חיבר ספרים רבים.

4 הרב רבי יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי - אמו בת הרב רבי משה פיזצור. חתן הרב רבי בינוש בן הרב רבי שמואל סלנט. נולד תרל"ב. גאון מופלא, בקי בחדרי תורה, גדול ומובהק בהוראה. בתרנ"ז מו"צ בירושלים. נפטר ז ניסן תשט"ו. מחבר: לוח א"י. הקדש והמקדש. גשר החיים.

5 ראה בשו"ת "אורח משפט" עמ' קעט. סי' קמו. ולהלן "פורים דמוקפין - פורים של ירושלים" עמ' 322.

6 שו"ע או"ח סי' רכד סעיף י.

אחרת התלבשה ברב זצ"ל, ולכך הסכים. נדברנו אפוא עם הד"ר לוי, וקבענו את הזמן לאחד מאחרי הצהריים של אותו שבוע, והבאנו את הרב לבית וגן. הרב זצ"ל נהנה מאד מהטיול. התהלך ברחובה של השכונה, ולמרות שהיה קצר ראי הרים את עיניו והסתכל לפאת עיר העתיקה ולפאתי מערב אשר משם בקיץ בהיר יש לראות גם את הים התיכון. שהינו בבי"ג עד שעת מנחה. התחיל הרב להבהיל ולזרוז אותנו להגיע לבית כנסת לתפלת מנחה. עלינו אפוא על הכרכרה והבאנו את הרב לבית הכנסת של קרית משה שהיה עוד אז בצריף. התפלל הרב שם מנחה ולפי בקשת המתפללים נשאר שם גם למעריב. בינתיים באה גם הרבנית לשם וסידרה את הצריף סידור בבית בנטוויטש. וגם את הספרים שעל שולחנו ועל גבו של החלון העברנו לשם. אחרי תפלת מעריב הצענו לרב לנוח קצת מטרדת הדרך והכנסנוהו לבית בנטוויטש. הרבנית חיכתה בכניסה. הרב תפס תיכף את הערמה, אבל חייך וקבל את הדבר ברצון. הרב ז"ל שהה בקרית משה עד לפני ר"ה, ומאז בא כל שנה להבראה של מספר חדשים לקרית משה.

יצקתי מים על ידי הרב

שנה שנה אחרי ט' באב בא הרב זצ"ל להבראה לקרית משה. הבית הריק שבאפוטרופסות של בנטוויטש, שימש לו ולהמשפחה אכסניה. יום יום התפללתי עם הרב במנין ראשון. זכיתי למעלה מחודש לעלות לדוכן עם הרב. ככהן הרגשתי עלבון, שהלויים לא יצאו לצקת מים על ידי הרב. משום מה נהגו הלויים בירושלים ברשלנות בנדון זה. יתכן – חשבתי – שהרישול בכך בא, כי היו הלויים מהישוב הישן כולם תלמידי חכמים ונמנעו לשמש כהנים עמי הארץ. ואמנם קשה היה לי להבין למה אינם יוצאים לשמש תלמיד חכם, את רבה של ירושלים, את גאון הדור.

ישיבת בני-עקיבא
YESHIVATH BNEI AKIVAH

כפר הדוארה, עמק הבר
טלפון 063-22680
חשבון בנק הדואר 43260
KFAH HAROEI, EMEK HEFER

בית דפוס 166, ה'תש"ל

היום זמנתי אלא נחית
עם סגור ואזרחיך אלו ואלקינו
על מוגור אלא הנח אגפך לא ירא
אל ויורה וז' סור אל דלא ינחית

אחרי

קום מנחם קלמי, ואני מלמד על המלח הנאלק. לה
קלמי על פוח מעופים נוספו לי בנימי קיום משאלת
מן הוד ג'ל, ואני נוספו מנחם, אז בני מנחם זמן
עלף אנסיק אז מני מלח ד'ל'ל'ל'
מלח ומלח, האני ואני לי ב'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'
על מלח וקלמי, אולי יניח אנחמי דמלח-ג'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'
יניח ו'ל'l'
קלמי ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'l' : הל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'l'
ה'ל'ל'ל'ל'ל'ל'ל'l' : אולי יניח ד'ל'ל'ל'ל'l' : מלח אז זמן
ל'ל'ל'ל'l' : אולי יניח ד'ל'ל'ל'l' : מלח אז זמן
ה'ל'ל'ל'l' : אולי יניח ד'ל'ל'l' : מלח אז זמן
ה'ל'ל'l' : אולי יניח ד'ל'l' : מלח אז זמן
ה'ל'l' : אולי יניח ד'l' : מלח אז זמן

מכתב מהרב נריה בבקשה מהמחבר לספר לו על הרב זצ"ל:

"ידידי ומכובדי, מאד נעלה רב-ספרא וחובר-חברים לתורה ולתעודה... יקרת
מכתבו קבלתי, ושלמי תודה על השיחות הנאות... ונוספו לי הגיגים יקרים משיחותי
של מרן הרב זצ"ל... שאלתי ובקשתי, הואיל ואמר לי בע"פ שיש תחת ידו תכריך
שלם של שיחות ועובדות, אולי ניתן להדפיסם..."

מתוך : 'פירוורים משולחנם של גדולי ישראל', הוצאת
גילוי, תשפ"ג לרכישת הספר : otniel.org/shop

נמלכתי אפוא בדעת, הלא הכהנים הם משבט לוי, וכמה פעמים גם נקראים הם הכהנים הלויים, מלבד זה הרי אני גם בכור. הזדרזתי, וכאשר בא הרב ליטול את ידיו אחזתי בנטלא, מוכן ליצוק את המים על ידי הרב.

סירב הרב לפשוט את ידיו. "הדין" הוא אמר, "שגם כהנים אסור להם להשתמש בכהן". לא הספיק הזמן להתווכח ואמרתי: "יוצא אפוא שכבוד רבנו מונע ממני שימוש תלמיד חכם!"

פשט הרב את ידיו הטהורות וכך נמשך כל הזמן שיצקתי מים על ידי הרב זצ"ל. מבין מעריציו של הרב, אני אפוא היחיד שיצקתי מים על ידיו...

כתוב בתורה לא תיקום

באחד הימים והסתופפתי מסביב לחדרו הצר של מרן הרב זצ"ל, ונכנס יהודי לבוש במלבושי הישוב החרדי הוותיק, חלוק-פסים שחור צהוב, ונגש ישר אל הרב ואמר: "הרב הרי מכיר אותי. וא"כ ברצוני לנסוע לוינה, ושם בין יהודי המזרח הנמצאים שם למכור את ספרי. והנה בנסיעה לוינה, יש לעבור ברכבת את טריעסט, השייכת לאיטליה, ולשם כך ביקשתי את הקונסול האיטלקי כאן, למול דירת הרב, שיתן לי ויזת-מעבר. הוא אמר לי שיתן לי את הויזה אם אישיות ידועה תקבל אחריות שלא אשאיר בטריעסט, אמרתי לו: 'אין אני ידוע לשום אישיות'. שאל אותי אם הרב קוק מכיר אותי? אמרתי: 'כן'. 'אם כן', אמר הקונסול, 'אקבל את אחריותו'. ולכן אני מבקש לכן, שהרב יקבל עליו את האחריות. הרי הרב יודע שאין ברצוני להשאיר בטריעסט. למה אני צריך לטריעסט?"

הרב הרהר קצת ואמר: "אתה כידוע לי כבר, אינך פועל לפי שכלך. ויאמר לך מי שהוא: מה? מהרב קוק אתה מקבל מכתב אחריות? ואז תזרוק את המכתב. ולמה צריכים מכתבי להתגולל באשפה?"

אמר היהודי: "הרי כתוב בתורה לא תיקום!" הרב נתחוויר, הרהר קצת, ופנה אלי ושאלני אם אני יודע לכתוב גרמנית, קרא לפני הרב את נוסח המכתב וכתבתיו גרמנית. הרב חתם והיהודי יצא.

רבי אברהם משה תאומים⁸, שהיה מזכירו של הרב, התהלך בפרוודור כולו רותח בכל שעת שהותו של היהודי אצל הרב. ביצאו, שאלני: "מה רצה כאן השחצן המטופש הזה?"

סיפרתי לו את מהלך השיחה ואת מתן הגרנציה⁹. מר' אברהם משה נודע לי הרקע וההסבר על ההתפרצות ב"לא תיקום".

סיפר ר' אברהם משה: "כמלפני שני חדשים בא יהודי זה, השייך למתנגדי הרב, וביקש ממנו הסכמה על ספרו. את הספר חיבר, כדי להשיג קצת כסף לנדוניה בשביל בתו שהגיעה לפרקה. והוא חושב שע"י הסכמת הרב, ירבו קופצים על הספר. ישב הרב וכתב הסכמה, כתב גם את המטרה, היינו הכנסת כלה וסיים גם אני שילמתי את מחיר הספר ומבקש מידידי שיעשו כמוני, הרב גם שילם לו מראש את מחיר הספר.

הלך היהודי והדפיס את הספר וכמובן עם ההסכמה. נודע בין חבריו שלקח הסכמה מהרב ואיימו עליו שינדוהו ויכריזו עליו שהוא כופר, וכו' וכו'. ולא יוכל למכור אף ספר. הלך היהודי וקרע מכל ספר את דף ההסכמה. אך הרב שילם בעד ספר, בא והביא ספר להרב, אם בכוונה או יתכן בלי כוונה הביא לידי הרב ספר שדף ההסכמה לא נקרע בשלמותו ונשאר ממנו קצת מהפירמה: "ראש הרבנים לא"י".... הרב לקח את הספר ביד ונתקל בדף הקרוע למחצה או לשליש. התפרץ היהודי: "אסביר לרב את העניין, הרי לקחתי הסכמת הרב כדי שירבו קונים. באו ידידי ואיימו עלי בחרם על ספרי. לכן הוצאתי את ההסכמה..."

ההמשך היה עם בקשתו לאחריות. ועבר הרב על מדותיו ונתן את האחריות¹⁰.

8 הרב רבי אברהם משה רבינוביץ תאומים - בן האדר"ת. חתן הרב אליהו עקיבא רבינוביץ' מפולטבה. כיהן כרב בשילעל ולימים הוציא בארץ ישראל את ספרו של סבו הרב בנימין רבינוביץ' "משנת ר' בנימין". (תרל"ט-תשכ"ה).

9 גרנטיה - ערבות, ערבון, הבטחה.

10 "וע"ד מכתבי הפלסטר שנשלחו מאיזה אנשים נגדי, אין כדאי לשום ע"ז לב כלל... ואדרבא אני מקרב את העניים שבהם, כשהם דרושים לעזרה..." (אגרות ד א קי"ח).

בענייני הוראה אין מתחשבים עם דעת עמי הארץ

כל התינוקות שנולדו בביה"ח "שערי צדק", נימולו ע"י רופא משם. לכתחילה, הנהיג הרופא, שכל אב שאשתו נרשמה ללידה בביה"ח "שערי צדק" חתם שאותו רופא יהי המוהל, בכדי שלא יוצא נולד בביה"ח שברשותו בלי ברית מילה. אבל משום לא פלוג, החתים על התחייבות כזאת גם יהודים חרדים, ובאין ברירה הסכימו שימול הוא, אשר עם כל שיגעונותיו, היה יהודי שומר תורה ומצוות אף בקיצוניות ועם הארצות.

כאשר נולד בני ידעיה שיחי' נהגתי גם אני כך. נתכבדתי ומרן הרב זצ"ל קבל להיות סנדק. הרב פישמן (מימון) היה קוואטיר והרב ברלין) ברכות.

כאשר אותו רופא שם את הצבת, הרגיש הרב באיזה כתם שחור על הצבת. הוא העיר על כך לרופא. הוא קם להחליף את הצבת ובדרך הפליט: "זאל ער אין א מחמיר אין אנדערע זאכען ווי ער איזט דיעסמאל!". (צריך הוא להחמיר גם בעניינים אחרים, כמו שהוא מחמיר כאן!). חשבנו שהרב לא שמע ועברנו בשתיקה על הפגיעה ברב.

אחרי גמר הברית, שאל הרב: הרופא ישנו? ובא הרופא לפני הרב. ואמר הרב בחיוך: למדתי בישיבה אצל פלוני הרב. הייתי גם תלמידו של גדול זה וזה. מקובל אני מרבתי, שבענייני הלכה איני מתחשב עם דעת עמי הארץ.

הרופא התחיל להצטדק: "איך האב דאך ניכט זא געמיינט!" ("הרי לא חשבתי על כך"). וענה הרב: אני רק סיפרתי את הקבלה שבידי.

הרב קוק בברית בנו של המתבר¹¹

"בהולדת הבן הבכור לר' שמואל הכהן וינגרטן הי"ו, כיבד את הרב בסנדקאות. ואז שמע הרב כי נקרא שם הילד בישראל: ידעיה.

בסעודת המצוה הפתיע הרב את המסובין כשפתח בדברי תורה בסוגיית הגמ' בבא קמא קי"א, נתן האשם ליהויריב והכסף לידעיה, והתחיל נושא ונותן בדברי המשנה למלך בענין זה" (רמב"ם פ"ח מהל' גזילה הל' יב).

יום טוב שני של גלויות בתפיסתו של מרן זצ"ל¹²

הרמב"ם (בהלכות קידוש החודש פ"ה הל"ד הל"ו) פוסק: "וכל המקומות שמגיעין אליהן שלוחי תשרי עושין ימים טובים יום אחד בלבד. כל מקום שלא היו שלוחי תשרי מגיעין אליו – יעשו שני ימים" וכו'. כל הנ"ל הוא גם בא"י עצמה.

באופן תיאורטי הייתה יכולה אפוא השאלה לעלות גם בזמן הסנהדרין: אנשי מקומות בא"י ששלוחי תשרי לא הגיעו אליהן אם באו לירושלים, מה דינם בנוגע ליו"ט שני, אחרי שבמקומותיהם נהגו תמיד לעשות שני ימים טובים. אני לא מצאתי שדברו על כך. הדיון על כך הוא במיוחד על בני חו"ל שבאו לארץ.

מרן הרב"י פוסק בשלחן ערוך (תצו ס"ג): בני א"י שבאו לחו"ל אסורים לעשות מלאכה ביום שני בישוב אפילו דעתו לחזור וכו'.

אין המחבר מביא שום הכרעה בש"ע כיצד ינהגו בני חו"ל הבאים לא"י ודעתם לחזור אחר היו"ט. ואמנם ענין זה נזכר כדבר ידוע בתשובותיו (אבקת רוכל סי' כו) וז"ל: "מי שבא מחו"ל לא"י ודעתו לחזור, הוי בכלל בני חו"ל וכן מעשים בכל יום בכל שנה ושנה עולים לשלש רגלים מחו"ל לא"י ועושים יום שני של גלויות כתיקוניו וכמשפטי בחו"ל. ולא עוד אלא שמתקבצים מנין מבני חו"ל העולים לרגל ומתפללים תפלה וקורין בתורה ומפטירין בנביא בברכות תחלה וסוף כמו שעושין

11 הרב נרי'ה, ליקוטי ראי"ה חלק ב – עמ' 55, "למדנותו".

12 התפרסם ב"הד המועצה הדתית" בירושלים. גליון מס' 17-18, ער"ה תשכ"א, עמ' 25-26.

בִּיּוֹ"ט שְׁנֵי בְּחוּ"ל. וְדַבֵּר זֶה נַעֲשֶׂה מִיָּמֵי קֶדֶם בְּפָנֵי גְדוּלֵי עוֹלָם וְלֹא פִקְפֵק אָדָם בְּדַבֵּר זֶה מֵעוֹלָם".

וְאִמְנָם לְדַעַת מֵרֵן הֶרֶב"י אֵין הַדְּבַר חָד וְחֹלֵק לְגַמְרֵי. "שְׁקֵשָׁה - הֵיאֵךְ מֵתַפְלָלִים תַּפְלַת יוֹם טוֹב בְּפִרְהֶסִיא בֵּא"י? וְהֵיָה מִסְפִּיק שִׁיתַּפְלִלוּ תַּפְלַת חוּץ-לְאָרֶץ בְּצַנְעָא!" אֲלֵא שֶׁהוּא מְכַרִּיחַ אֶת עֲצָמוֹ לְתַרְץ אֶת "גְּדוּלֵי עוֹלָם" שֶׁדַּבֵּר זֶה נַעֲשֶׂה בְּפָנֵיהֶם וְלֹא שִׁינּוּ.

הַפּוֹסְקִים הַסְּפֵרְדִּיִּים קִבְּלוּ בְּאֵין חוֹלֵק אֶת דַּעַת מֵרֵן הֶרֶב"י לְעֵצֶם הַדִּין. כֹּל חֲלוּקֵי הַדַּעוֹת הֵם בְּפֵרְטִים, כְּגוֹן אִם אֵין עֲשֶׂרָה אֵין לָהֶם לְצַרְף בְּנֵי א"י כַּדִּי לְהַשְׁלִים לְמִנִּין, וְכֵן לְבַחֲרוֹרִים רוּוֹקִים מֵחוּ"ל שִׁינְהֶגוּ יו"ט אֶחָד בְּלֶבֶד אַעֲפ"י שֶׁדַּעַתָּם לְחִזּוֹר וְכו' (הַלֵּק"ט ח"א ס' ד', חֵיִים שֶׁאֵל לְהַרְחִיד"א ח"א ס' נ"ה וְכֵן שַׁעַר הַמִּפְקֵד הַלְכוֹת יו"ט וְחוּה"מ סַעֲיָף ב' וּג').

בֵּין גְּדוּלֵי הַפּוֹסְקִים הָאֲשַׁכְּנָזִים נִתְּגַבְּשָׁה דַּעַת אַחֲרַת בְּהַלְכָה זוֹ שֶׁל בְּנֵי חוּ"ל הַבְּאִים לְשַׁלֵּשׁ רִגְלִים לֵא"י. כִּיִּסוּד לְכַךְ שִׁימְשָׁה תְּשׁוּבַת הַחֲכָם צְבִי (ס' קס"ז), בֵּה הוּא פּוֹסֵק שֶׁבְּנֵי חוּ"ל הַבְּאִים לֵא"י דֶּרֶךְ אַרְעִי "צְרִיכִים לְהַתְּנַהֵג בְּעֵינֵי הַמוֹעֲדִים כְּאֶחָד מִבְּנֵי א"י הַתּוֹשְׁבִים. וְלֹא מִבְּעִיָּא בְּתַפְלוֹת וּבִשְׂרִירוֹת וּקְרִיָּאת ס"ת - שֶׁאֵינֶן חוֹמְרוֹת בְּעֵצֶם, שֶׁהֵרִי אִם בֵּא לְהַחֲמִיר וְלְהַתְּפַלֵּל תַּפְלַת הַמוֹעֲדִים בְּזִמְנָן שֶׁאֵינּוּ מוֹעֵד עֲבִירָה הֵיא בִּידּוֹ, אֲלֵא אִפִּילוֹ בְּמִלְאָכָה מוֹתֵרִים הֵם..."- וְלִכֵּן - "אֵף הַבְּאִים מֵחוּ"ל אֲסוּרִים הֵם לְנַהֵג שְׁנֵי יו"ט שֶׁל גְּלוּיוֹת, כֹּל זִמְנָן שֶׁהֵם בֵּא"י אִפִּילוֹ דֶּרֶךְ אַרְעִי, כִּיּוֹן שֶׁהַמְּקוֹם גּוֹרֵם...".

גְּדוּלֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּדוֹר הַקּוֹדֵם הָיוּ חוֹשְׁשִׁים לְדַבְּרֵי הַחֲכָם צְבִי, וְנַהֲגוּ לְחוֹמְרָא בְּכֹל הָעֵינֵינִים. מִצַּד אֶחָד פִּסְקוֹ לְתִירִים לְהַתְּפַלֵּל תַּפְלַת י"ח וּבְאֲסָרוּ חֵג שֶׁל א"י גַּם לְהַנִּיחַ תַּפְלִין. וּמֵאִידֵךְ גִּיסָא, אֲסָרוּ עֲלֵיהֶם מִלְּאָכָה בְּאֲסָרוּ חֵג שְׁלָנּוּ, וּמְכַש"כ חֲמֵץ בְּאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח שֶׁלָּהֶם. כֵּךְ פִּסְקוֹ גַּם מֵרֵן הֶרֶב קוֹק זַצ"ל¹³.

13 רָאוּ אֲוֹרַח מִשְׁפֵּט, סִימָן קָכָה, תְּשׁוּבַת הֶרֶב לְמֵי שְׁכַבֵּר בֵּא לְאָרֶץ, אֵךְ צְרִיךְ לְחִזּוֹר לְחוּ"ל כַּדִּי לְחַסֵּל עֲסָקִיו וְאֵז יִחֲזוֹר לְהַשְׁתַּקֵּעַ: "כֵּב" אֵינּוּ צְרִיךְ לְסַדֵּר סֹדֵר שְׁנֵי. גַּם יִתְּפַלֵּל תַּפְלַת חוּה"מ כְּמִנְהַג א"י. רַק מִלְּאָכָה לֹא יַעֲשֶׂה בְּיוֹם שְׁנֵי, וְגַם לֹא יֵאָכֵל חֲמֵץ בְּיוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח... עַד שִׁישׁוּב לְאֵה"ק בְּקִבְעוֹת לְהַצְלַחָה בַּע"ה".

בדידי הוי עובדא. לפני חג הפסח בשנת תרצ"ב או תרצ"ג, באתי עם ידידי ר' יצחק שנברגר מפרשבורג הי"ד^{14*}, שבא כתייר, לפני רבנו זצ"ל בשאלה: כיצד יתנהג ביו"ט שני של חו"ל. רק שמע הרב זצ"ל את השאלה וקם מקיטונו הצר ובלי לתת לנו מענה, נכנס לאולם הגדול. חשבנו בתומנו שהרב זצ"ל לא שמע את השאלה וחזרנו עליה באולם. עוד לא גמרנו לשאול והרב נכנס לחדר הספרים. ומכיון שהרב ראה שבאנו אחריו גם לשם, פנה אלינו: צבור התיירים אינו שואל כיצד להתנהג, והמעט השואל ושומע הוראה – אינו נוהג על פיה, ולמה לי אפוא להורות? אחרי שדידי הי"ד קבל עליו לקיים את הוראתו, הורה לו כפי שהזכרתי. חזר הרב לקיטונו והמשיך להסביר: אילו היו באים עשרה יהודים מבני א"י באחד מבתי הכנסת שבחו"ל והיו מניחים תפלין ומתפללים בצבור תפלת חול באסרו חג שלנו, היינו ביו"ט שני של גלויות, האם לא היו מגיבים בחריפות? ופסקו לכן הפוסקים: "ומטעם זה צריכים הם להתפלל תפלת י"ח בלחש ביו"ט שני וכן להניח תפלין בצנעא – אבל צריכים ללבוש מלבושי יו"ט מפני שהוא דבר של פרהסיא" (משנה ברורה תצ"ו ס"ג). ולמה אפוא לא יבינו אנשי חו"ל, שאם כבר אין חוששים לדעת החכם צבי, הרי כבודה של ארץ ישראל ג"כ דורש לפחות צנעא. והנה הם באים ומתפללים תפלת יו"ט בצבור גם לפני הכותל המערבי, ואין פרהסיא גדולה מזו!

ולכן גם הנוהגים אחרי שיטת המחבר פוסקים ש"תפלת יום טוב צריך להתפלל בביתו בצנעא". (לשון המשנה ברורה תצ"ו)¹⁵.

14 * ר' יצחק שינברגר מפרשבורג נספה בשואה הי"ד. יהא בכך שנוצר ביחד עם מרן הרב משום עלוי נשמה וגם נחת רוח לאחיו ואחיותיו בארץ.

15 והרב נר"ה העיר על כך (מועדי הראי"ה, עמ' 142, הערה 3): "ב'ספר ארץ ישראל' להגרי"מ טוקצ'ינסקי ז"ל כתב: הגאון ר' שמואל סלנט ז"ל היה פוסק שהאורחים מחו"ל שדעתם לחזור, יתפללו [תפילת יו"ט] בצנעא ולא בצבור. ובכלל הייתה דעתו נוטה לדעת החכ"צ, שדין השו"ע הוא רק על בני א"י שיצאו לחו"ל, ולא על בני חו"ל שבאו לא"י. (עמ' מג).

והוסיף שם בהערה, שהיה הגר"ש סלנט ז"ל אומר: הלא מלפנים [כשהיו מקדשין את החודש על פי הראיה], כשבא אורח לא"י, הרי ידע את הקביעות ונהג יום אחד – והיכי יהא האורח היום [שאנו מקדשים עפ"י החשבון] חמור יותר מאשר מלפנים? וכן נאמר גם ב"לוח ארץ ישראל" של הגרי"מ טוקצ'ינסקי ז"ל בדיני א' דחומ"ס.

ומצינו בזה תשובה מאירת-עיניים בסוף ספר "ויעש אברהם", לוד תרצ"ו, להגאון ר' חיים מגדל לנדא ז"ל, נכד אדמו"ר ר"א מצ'כאנוב ז"ל, ושם הסביר טעמם של אותם הפוסקים חכמי ספרד,

לפסח שנת תרצ"ד רבו התיירים בארץ, ומאות מהם עלו לירושלים לעלית הרגל. רצו הקרנות הלאומיות לקבל את פני האורחים ולחבב עליהם את הארץ ואגב כך לנהל תעמולה בעד הקרנות, והחליטו לערוך להם "סדר-שני". רבים מהתיירים היו יהודים שומרי תורה ומצוות, וכדי למשוך גם את התיירים האלה נתבקש הרב זצ"ל להאציל את חסותו על מסיבת סדר זה. התכוונו גם להוכיח על ידי כך את הסכמתו של הרב זצ"ל לקרנות, דבר שהיה בו משום חשיבות לגבי התיירים מאירופה, אשר רבים מרבניהם אסרו את הקרנות. ולמרות שבכל שנה חתם הרב קריאות חמות בעד בנין הארץ דרך הקרנות¹⁶, הפעם סרב: אין סדר שני בא"י! גם אחרי הפצרות לא הסכים הרב לקשר את שמו עם "סדר שני" פומבי¹⁷.

התחכמו עסקני הקרנות ופנו לתחבולה. מצב תלמידי הישיבה וביחוד האברכים בה היה רעוע מאד. פנו אפוא לאחד התלמידים האברכים שיקבל עליו את הפקוח על כשרות המטבח ב"ליל סדר" זה בהבטחת סכום כסף, שהספיק לפי תנאי הארץ בזמן ההוא "פרנסה" לכמה חדשים, אך בתנאי ששיג את "הכשרו" של הרב.

דס"ל שבן חו"ל שבא לא"י, אם דעתו לחזור, מחוייב הוא לעשות יו"ט שני, ברם העיר: "והנה כל זה לענין איסור מלאכה או אכילת חמץ ביום טוב ח' של פסח. אבל מה שנהגו בני חו"ל בארץ-ישראל להתפלל בציבור תפילת יו"ט - שדבר זה הוא פרהסיא - שלא להניח תפילין - קשה בעיני... דהא דנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, אם דעתו לחזור, הוא רק מצד חומרא, וא"כ תפילת שבעה ביו"ט, שהוא רק מצד שהקלו חכמים עליו, ומכל שכן שלא להניח תפילין - מניין לנו להקל בזה?" והביא שם שכך פסק בעל ה"תניא" בשם הראב"ן. ואעפ"י שהוסיף "ויש חולקין", הואיל וכתב דעה הראשונה בסתם "ידוע מכללי הפוסקים, שהדעה שכתב בסתמא היא עיקרית אצלו".

והסברא והטעם הוא: "משום דלא היה מנהג מעולם [בזמן שהיה מקדשין החודש עפ"י הראיה] לעשות יו"ט שני בארץ ישראל לבני חו"ל, מאחר שלא היה להם ספק כשהיו בארץ-ישראל, ואנו אין לנו להחמיר בענין יו"ט שני יותר מאבותינו".

והרי הוא מסכם ואומר: "בהא סליקנא: העולה מחו"ל לארץ-ישראל על דעת לחזור, מדינא אינו צריך לעשות יו"ט שני כלל. אלא כיוון שיש מחמירים, המחמיר שלא לעשות מלאכה האסורה ביו"ט, ושלא לאכול חמץ ביום ח' של פסח, תבוא עליו ברכה. אבל חייב להניח תפילין ולהתפלל ביחיד כבחול" (וראה במועדי הראי"ה שם עוד מקורות).

16 "...שהרב זצ"ל חתם על קריאות חמות בעד גאולת הארץ על ידי קרן הקיימת". ראו להלן "בענין המלצותיו של מרון הרב קוק זצ"ל לקרן היסוד" בעמ' 174.

17 סיפר הרב חיים דרוקמן שליט"א שסיפר לו נשיא המדינה זלמן שזר ז"ל שהוא היה המתווך מצד ההסתדרות במו"מ זה עם הרב.

התחנן התלמיד לפני הרב, תינה את דוחקו בפרנסת ביתו, והלוא הרב יכול לעזור לו פשוט במשיכת קולמוס. סיפר לו על הצעת העיסקא, ובקש את הרב להענות לבקשתו להרשות לפרסם, שכשרותה של מסיבה היא בפקוחו של הרב, ועל ידי כך יקשור את שמו של הרב למסיבה.

כידוע, היה הרב רגיש מאד כאשר היה מדובר בשאלת פרנסה, וביחוד כשהדבר גם נגע לאחד מתלמידיו. הרהר הרב והרהר, והנה הופיע חיוך על שפתיו ואמר: "אסכים לכך, אבל גם לי יש תנאי. יזמינו ל"סדר" שני זה את התזמורת של "חנוך עורים", ויפרסמו בצורה בולטת שאת ה"סדר" תלווה תזמורת". נתקבל התנאי על עסקני הקרנות, ומודעות גדולות הזמינו את התיירים ל"סדר שני" במועדון "מנורה", בלוי התזמורת של "חנוך עורים".

כותב טורים אלה היה נוכח ב"עיסקא". וכאשר התלמיד רץ בשמחה להודיע על הסכמת הרב, נשארתי ושאלתי: "רבי, תורה היא ולמוד אני צריך". והרב זצ"ל הסביר: "שני טעמים הכריעו להסכמתי עם התנאי. האחד, שהפרסום של "ליל סדר" עם תזמורת הוא גם פרסום שאיננו "ליל סדר". ושנית, אם כבר נכנסתי בעובי הקורה של פרנסה, תהא קצת פרנסה גם לתזמורת של "חנוך עורים". גם פרנסתם היא בצמצום רב".

בענין המלצותיו של מרן הרב קוק זצ"ל לקרן היסוד¹⁸

ידידי מר א"מ גניחובסקי¹⁹ מפנה את תשומת לבי שבמאמרי על "יום טוב שני של גלויות בתפיסתו של מרן זצ"ל" כתבתי ש"הרב זצ"ל חתם על קריאות חמות בעד בנין הארץ דרך הקרנות" והמלה "קרנות" משתמעת גם "קרן היסוד". והואיל והוא

18 התפרסם ב'הליכות' (בטאון המועצה הדתית תל אביב) שנה תשיעית חוברת א. (גליון 33, תשרי תשכ"ז) עמ' 27. וב'במישור' שנה ד ה' תמוז תש"ג עמ' ג. ראו על כך בהרחבה בירחון "המעין" כרך נא, גליון ד. מאמרו של הרב איתם הנקין הי"ד "יחסו של הראי"ה לקרן היסוד", ובספר "להכות שורש" של הרב איתם הנקין הי"ד והרב אברהם וסרמן, שער ראשון פרק שלישי "תמיכת הראי"ה בקק"ל מול קרן היסוד".

19 אליהו משה גניחובסקי - נולד תרס"א. פעיל ציוני. בארץ מתרצ"ב. חבר כנסת מטעם הפוהמ"ז. ספרי קודש היו קרובים ללבו ופעל להדפיסם. נפטר תשל"א.

בדק ומצא שהרב זצ"ל "לא חתם על כרוז קרן-היסוד, כמחאה נגד חילול הקודש ובמיוחד השבת", שנעשה ע"י קיבוצים שהתיישבו בעזרת קרן-היסוד ונתמכו על ידה, וביקש, שמי שידוע לו על כרוז לקרן-היסוד בחתימת מרן זצ"ל, יודיע לו על כך. אני עצמי לא חיפשתי, היינו לא יגעתי וממילא לא מצאתי. אך בפגישתי עם הגרצ"י קוק שליט"א, בנו של מרן הרב זצ"ל, אישר גם הוא את הימנעותו של הרב זצ"ל במתן המלצות לקרן היסוד ולפי גירסתו לא "כמחאה", אלא כ"לחץ" על הנהלת קרן-היסוד לתקן את המצב²⁰. יש, אפוא, לתקן את המשפט הנזכר במאמרי בנוסח, שלמרות "שהרב זצ"ל חתם על קריאות חמות בעד גאולת הארץ על ידי קרן הקיימת" וכו'.

נדמה לי אמנם, שאם גם לא נתן מרן הרב זצ"ל המלצה ישירה על קרן היסוד, הרי נסתפק רק בכך, היינו במניעת חתימתו. אבל שמר בשמירה קפדנית, שרבנים לא יחרימו את השתתפותם במגביות לקרן-היסוד. והרי עובדה שנתפרסמה בעתון מהימן משנת תרפ"ד, בזמן שמרן הרב זצ"ל היה באמריקה: בתקופה זו נתעוררה היהדות החרדית בכל העולם לזעקה ולמחאה נגד חילול השבת ואכילת נבילות וטריפות בקיבוצים מסויימים ובמטבחים של הסתדרות הפועלים. אגודת הרבנים החרדים באמריקה קראה באותו זמן לוועידה, ומרן הרב זצ"ל השתתף בה.

על מהלך הוועידה נתפרסמה סקירה בעתון "דאס אידישע ליכט"²¹ (בגליון מי"ט אייר תרפ"ד). בסקירה זו על הוועידה אנו קוראים: "הוגשו תלונות נגד מוסדות ציוניים רבים בארץ-ישראל, המחללים שבת בפרהסיה ומאכילים טריפות ונבילות. הדבר הרתיח את כל הוועידה ופרצה סערה נגד ההנהלה הציונית".

"הרב הגאון קוק, ישב משך כל זמן הוויכוחים הסוערים ועיין בעתון. אבל כאשר שמע, שהציעו הצעה חריפה, שנתמכה על-ידי חלק ניכר מהצירים - למסור

20 "כשאני לעצמי, לשעבר נתתי תעודה של סיוע רק בעד קרן הקיימת [...] [ש]היא עסוקה להוציא את האדמה מיד נכרים לרשות ישראל [...] ובשביל כך נתתי זה איזה שנים תעודה ביד העסקנים של קרן הקיימת. מה שאין כן קרן היסוד, שהוא אינו עוסק בגאולת הארץ כ"א בישובה ובענינים של חינוך, להם לא נתתי מעולם עדיין תעודה, עד אשר יבא הדבר לידי תיקון בע"ה, שגם על ידי קרן זה יהיה הולך לפחות חלק חשוב ממנו ליישב את א"י בדרך קדושת תוה"ק" (טיוטת מכתב הרב קוק לאדמורי"ם. הובא ע"י הרב פילבר ב"כוכבי אור" עמ' 3-12. וראו ב"להכות שורש" עמ' 52).

21 מגזין שהוציאו לאור בניו-יורק הרב שרגא פייבל מנדלוביץ והחזן יוסלה רוזנבלט בשנים תרפ"ג-תרפ"ז.

להנהלה הציונית אולטימאטום: שבאם לא יחדלו לחלל את השבת בפרהסיה ולהאכיל טריפות במוסדות הציוניים הפומביים, תודיע אגודת הרבנים שהיא מחזירה את חבריה מלהשתתף באיסוף הכספים לקרן-היסוד – אז ביקש הרב קוק את רשות הדיבור. עם כל נשמתו הקדושה לימד זכות על הפושעים בארץ ישראל. הוא השתדל להמליץ עליהם שהם באים מרוסיה במקום שהתורה היהודית נרמסת ברגל, שהם חונכו במצב של הפקר.”

”הוא גם הזהיר את הרבנים, שיהיו זהירים קצת בקנאות, כדי שלא יחשדו בהם בפניות צדדיות שלא לשם שמים.”

”דיבר על קנאותו של פנחס שגם אז חשדוהו שקנאותו נובעת מהעגלים שפטם אבי אמו לעבודה זרה, ומזה באה לו רתיחת הדם, עד כדי להרוג נשיא בישראל בלי התראה ובלי דין ומשפט. עד שהקדוש-ברוך-הוא בעצמו כביכול, היה נאלץ להעיד: פנחס בן אלעזר, בן אהרן הכהן, שהוא נכדו של אהרן הכהן ויש בו ממידות אביו זקנו, האוהב שלום ורודף שלום ועשה בוודאי את מעשהו לשם שמים, ולפיכך נאמר לו: הנני נותן לו את בריתי שלום.”

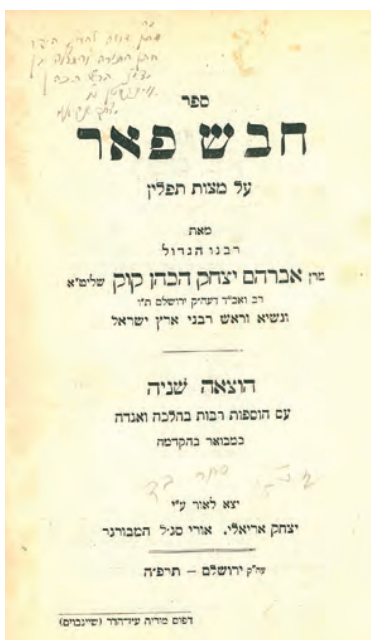
”הרב קוק התחנן בדמעות בעיניו ובקול בכיות שירחמו על יישוב ובניין ארץ ישראל.”

”נתקבלה אח”כ הצעה מתונה, רק לשם כבודו של הרב הגאון קוק ראש הרבנים לארץ ישראל, אבל הרבנים היו מוכנים להשתמש באמצעים החריפים ביותר.”
ברור, שיש להבדיל בין מתן המלצה לבין לימוד זכות ומניעת החרמה²². לדעתי, יש בדברים הנ”ל תורה שלימה, שיש ללמוד אותה, להבינה ולשננה לנו ולבנינו.

22 “א. מעולם לא יצא מפי שום איסור חס ושלום על קרן היסוד, ולהיפך: הנני מתרעם מאד על האוסרים.

ב. על דבר יחסי לקרנות הציוניות... אמנם על קרן היסוד, הנני לעת עתה מונע את מכתבי לטובתה עד שתתקן ההנהלה הציונית מגרעות עיקריות שאני דורש את תיקונן, ואלו הן: ...” (להכות שורש, עמ’ 53).

חרות מלכות וקדושה במשנתו של מרן הרב קוק זצ"ל דרשתו האחרונה בחורבת רבי יהודה החסיד בשביעי של פסח תרצ"ה

"מתן דרשה להעלם היקר חתן התורה והמצווה בן ידי'נ' הר"ש הכהן ווינגרטן נ"י - יצחק אריאלי"

מתנת בר מצווה לידעיה בן המחבר מהרב יצחק אריאלי, מתלמידי הגדולים של הרב קוק ומראשי ישיבת מרכז הרב - הוציא מחדש את ספרו של הרב "חבש פאר" בחיי הרב

לדבר עברית. שזר מחשבה למחשבה רעיון לרעיון, המלים שטפו מפיו וכל מלה פנינה, בהבעה ובהטעמה דקה מן הדקה ממש כמעין מתגבר במימיו הזכים.

פורסם בעיר שבשביעי של פסח תרצ"ה יקבל את פני עולי-הרגל אורחים ותיירים, שביקרו אז בירושלים במספר ניכר, מרן הרב קוק בדרשה בחורבת רבי יהודה החסיד.

השכם בבוקר, רבים מבני העיר ובתוכם תיירים התחילו לנהור לעיר העתיקה לשמוע את הדרשה. לבם ניבא להם ולא ידעו מה ניבא להם. כי הייתה זו דרשתו האחרונה בחורבה, כי ב-ג' אול שנה זו כבר נתבקש לישיבה של מעלה.

שקט גמור שרר בחורבה. המון עולי רגל מן הארץ וחוץ לארץ, הצטופפו בצפיפות מרובה ולא אמר איש צר לי המקום.

הרב התחיל כדרכו בלחש ולאט לאט הרים קולו שגבר והלך. דבר עברית, וכמובן בעברית שלו במבטא הליטאי. כמה פעמים לחש לו גבאי החורבה ר' ירחמיאל אמדורסקי²³ לעבור לאידיש, כי רבים מבין קהל התיירים לא הבינו עברית. הרב הפסיק לרגע קט כדי לשמוע את ההערה. אך לא נענה. הוא המשיך

23 ר' ירחמיאל אמדורסקי - נולד תרל"ו. איש ציבור ירושלמי, גבאי ב'חורבה', בעל מלון בעיר העתיקה ומחלוצי המלונאות בארץ ישראל. עסק בהקמת שכונות רבות בירושלים.

לאחר זמן אמר לי הרב שבכוונה מיוחדת לא רצה לעבור לאידיש, כי בענינים נשגבים כח הבעתו טוב יותר בעברית²⁴.

כמדומה לי שדרשה זו לא נרשמה לא על ידו ולא על ידי אחרים²⁵. קטעים ושברי קטעים ממנה פזורים אמנם בין דבריו שנדפסו, אך לא כחטיבה אחת. רוצה אני בזה אפוא לנסות ולעשות ריקנסטרוקציה²⁶ של הדרשה עד כמה שהיא נשארה בזכרוני. איני מנסה כלל לחקות את לשונו, סגנונו ודרכי ההבעה שלו. אלה היו מיוחדים רק לו לבדו. אמנם לקטתי מפה ומשם מדבריו ממש כמה קטעי רעיונות שנתפרסמו כבר, שהתאימו לתוכן כדי בכל זאת לתת לדבריו את צביונם המיוחד, אך אלה מעטים.

אבני יסוד

הרב דיבר על קדושת ירושלים, על קדושת ישראל ועל קדושת הארץ. בתוך הדברים אמר:

שלשה דברים נשגבים ישנם ביהדות, והם אבני היסוד ועמודי התווך של כל האומה ואלה הם: החרות, המלכות והמקדש. מעלות הקדושה שבהם גדולה מאד ותילי תילים של הלכות תלויות בהם.

עומדים אנו עתה, בחג הפסח, זמן חרותנו, זכר ליציאת מצרים. בו, בחג זה יצאנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה. הכרזנו קבל עולם ומלואו כי לא עבד ישראל ולא יליד בית הוא. בן חורין הוא בחירות הגוף מכל שעבוד זר, ובחירות הרוח מכל

24 וראה 'הרבנות הראשית' מאת ד"ר אריה מורגשטרן עמ', 43, שהרב עבר בדרשתו בחורבה מאידיש לעברית, וראו גם להלן 'הרב קוק בעיני השיירה הגדולה' עמ' 198.

25 בשנת פרסום מאמר זה, תש"מ, פרסם הרב נרי'ה במועדי הראי"ה את רשימותיו מאותה הדרשה (שאותם לא ראה המחבר), מועדי הראי"ה עמ' 324-320 (מהדור"ת). ישנם דברים שהובאו ברשימה אחת ולא הובאו באחרת והדברים משלימים יחדיו.

26 שחזור.

כּוֹפֵה אֶת צֶלֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּאֵדָם וּמִטָּה אוֹתוֹ מִמְסִילָתוֹ הִישְׁרָה²⁷. וְחִירוֹתוֹ שֶׁל אָדָם וּמִכֵּל שֶׁכֵּן עִם שָׁלֵם, דְּרָגַת קְדוּשָׁתָהּ גְּדוּלָה מְאֹד.

לְמַעַלָּה בְּדְרָגַת הַחֲשִׁיבוֹת וְהַקְּדוּשָׁה, הִיא קְדוּשַׁת הַמַּלְכוּת – מַלְכוּת-יִשְׂרָאֵל, מַלְכוּת בֵּית דָּוִד. מִמְּנָה גַם יֵתֵד וּפְנָה לְצַמִּיחַת הַגְּאוּלָּה הָעֵתִידָה – מַלְכָא מְשִׁיחָא, וְדוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיִים.

וְהָרֵאשׁוֹנָה בְּחֲשִׁיבוֹת וּבְמַעֲלוֹת הַקְּדוּשָׁה, הוּא קְדוּשַׁת הַר הַבַּיִת, בְּנִין בֵּית עוֹלָמִים, שְׂגָם עֵתָה אֲסוּר לְפִי רֹב הַפּוֹסְקִים בְּאִיסוּר כְּרַת לְגִשְׁת שִׁמָּה בְּטוֹמָא²⁸. וְהֵנָּה אִם נִתְבוֹנֵן וְנַעֲמִיק חֶקֶר הֵיטֵב בְּרַקַּע צַמִּיחַתָּן שֶׁל קְדוּשׁוֹת אֱלֹהִים, נִמְצָאוּ לְמַדִּים שְׂרַקַּע זֶה מְקוּרָו לֹא טְהוֹר הוּא וְגַם עֲכוּר וְדָלוּחַ.

בְּפִסְחָ מִצְרַיִם נִצְטוּיָנוּ בְּתוֹרָה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁהָ לְבַיִת אֲבוֹת שֶׁהָ לְבַיִת' (שְׁמוֹת י"ב ג) וְהַתּוֹרָה עֲצָמָה מַעֲיֵדָה שֶׁהִשָּׂה הִיָּה אֱלִיל מִצְרַיִם. כֹּאֲשֶׁר פָּרְעָה כָּבֵר הַסִּכִּים בְּמַקְצַת וְטַעַן: 'לָכוּ זָבְחוּ לְאֱלֹהֵיכֶם בְּאַרְץ. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֵבֵת מִצְרַיִם נִזְבַּח לְד' אֱלֹהֵינוּ... – וְלֹא יִסְקִלוּנוּ?' (שְׁמוֹת ח כ"ב) וְרַשִׁ"י שֶׁם מְסַבֵּיר: 'תוֹעֵבֵת מִצְרַיִם: יֵרֵאת מִצְרַיִם'. כֵּן מְפָרֵשׁ גַּם הַרַמְבַּ"ן (שְׁמוֹת יב ג) שֶׁהָיוּ הַמִּצְרַיִם עוֹבְדִים אוֹתוֹ, אֶת הַשָּׂה.

רְבוֹת דְּנִיִּים חֲז"ל בְּסַמֵּל הַמַּלְכוּת, בְּכַתְרוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ. כְּתוּב (ש"ב י"ב) וְיִקַּח אֶת עֵטְרַת מַלְכֶם מֵעַל רֵאשׁוֹ וּמִשְׁקֵלָהּ כִּכְרֵ זָהָב' וְשׁוֹאֲלִין בְּגִמְרָא (ע"ז מ"ד ע"א) 'וּמִי שְׂרִי, אֲסִירִי הַנָּאֵה נִינְהוּ' וְרַשִׁ"י שֶׁם מְסַבֵּיר: 'בְּבִנֵי עֲמוֹן קָאִי, וְעַבְדוֹת כּוֹכְבִים שֶׁלָּהֶם מַלְכֶם שִׁמָּה, עַל שֶׁם מְלוּכָה דְּכְתוּב (מ"א י"א): וְלִמְוֹלָךְ שְׁקוּץ בְּנֵי עֲמוֹן' וְכְתוּב: 'וְתִהְיֶה עַל רֵאשׁ דָּוִד' וּמְפָרֵשִׁים: "רְאוּיָה לְנוּחַ עַל רֵאשׁ דָּוִד, הֵינְנוּ שֶׁהִיָּה עֲשׂוּי לְמַדַּת רֵאשׁוֹ וְהוֹלְמָתוֹ, וְעֵדוֹת הִיא לְבַיִת דָּוִד שְׁכַל הָרְאוּי לְמַלְכוּת הוֹלְמָתוֹ".

27 רֵאֵה מֵאֲמָרֵי הָרַא"ה עַמ' 157: "הַחִירוֹת הַצְּבִיוֹנִית הִיא אוֹתָהּ הַרוּחַ הַנְּשִׂאָה, שֶׁהָאָדָם וְכֵן הָעַם בְּכִלְלוֹ מֵתְרוֹמֵם עַל יְדֵהּ, לְהִיֹּת נֶאֱמָן לְהַעֲצִמִיּוֹת הַפְּנִימִית שְׁלוֹ, לְהַתְּכֻנָּה הַנְּפִשִׁית שֶׁל צֶלֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּקִרְבוֹ".

28 רֵאֵה מֵאֲמָרֵי הָרַא"ה עַמ' 458: "אוֹלָם עַד שֶׁנִּזְכָּה לְזִמְנָה הַמְּאוּשֶׁר זֶה, אֲסוּר לָנוּ לְהַכְנִס לְמַקּוֹם הַמְּקַדֵּשׁ, כִּי לְפָנֵי הַכְּנִסָּה לְמַקּוֹם הַקְּדוֹשׁ זְקוּקִים אֲנִי לְטַהֵרָה מִיּוֹחַדָּת, שִׁיכּוּלָה לְהִיֹּת רַק בְּיַד-שְׂמִימִים...". וְכֵן בְּאוֹצְרוֹת הָרַא"ה ח"א עַמ' 391.

במשנה שנינו: 'אמר רבי עקיבא, כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן, דע שיש שם עבודת כוכבים (ע"ז מה ע"א). בתוספות שם (ד"ה כל מקום) מובא: "בירושלמי פריך מבית הבחירה, ומסיק עפ"י נביא נבנה שם". דעתי נוטה לפרש²⁹ שהנביא גד העיד, שעל הר זה לא עבדו עבודה זרה. אך יש גם מפרשים "שהנביא חידש הוראה, שמקום המקדש לא יהא נאסר לעולם משום איסור עבודה זרה". לפי פירוש זה הרי חידש הנביא שלמרות שעבדו עבודה זרה על ההר, בחר הקב"ה בהר זה להשרות את שכינתו עליו ונעשה מקדש בית עולמים לאומה העברית.

מקור שלש הקדושות הרמות והנשאות הוא אפוא לא מקור קדוש בראשיתן. אלא שזהו כחה של ישראל וארץ ישראל, המהפכים גם את הטומאה לקדושה עליונה. קדושת הארץ פועלת בה בתדירות, וכח העיכול של קדושה זו מתגבר מאליו, מזכך ומטהר והארץ מתנערת מטומאתה, ושפע האור המופיע בעקבות תהליך זה, מנהיג את כל העולם כולו.

ולפיכך, אם נתקלים אתם לפעמים עם מרידה רוחנית³⁰, שבר רוח וטמטום לב, קלקולים בעניני דת ופגמים בטוהר המדות ובן אדם מישראל, בן המלך, לבוש לבושים צואים, אל יאוש ורפיון רוח! ברית כרותה היא לכנסת ישראל שפגמים אלה לא יטמאו את ישראל טומאה גמורה להכריתם ח"ו ממקור החיים האלקיים³¹. עוצם חסנה וגבורתה של קדושת ישראל וקדושת הארץ הוא יביא לידי גלוי שפעת אור שמסתרת בתוך המחבואים השפלים והשטחיים, וגם הקלקולים סופם לבוא לכלל תיקון מוחלט³², והקודש יושב על כנו.

"ועוד ישמעו כל מורדי ארץ, עוד יאזינו כל כופרי תבל, ישובו כל אשר בהם ניצוץ של חיים, יתעלו נשמות מתחיות ארץ, ירומו אומללים מירכתי בור, ויבואו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לד' בהר הקדוש בירושלים"³³.

29 לפרש בדעת התוס'.

30 אורות עמ' פד.

31 אורות עמ' סג.

32 אורות עמ' עט.

33 אורות עמ' קלז.

אתרוגים בלתי מורכבים

כידוע היה מרן הרב ז"ל גם עומד על דעתו בעניינים עקרוניים. ואם היה פשרן בעניינים של ממון, בכתיבת המלצות, הרי בעניינים כגון חליבה בשבת, ובשאלת אתרוגים מורכבים לא ידע שום פשרה.

איך שהוא נודע לבעלי "אגודת האתרוג" שאני יוצא ונכנס בבית הרב, וכפי שאמרו להם אני הנני האיש שיכול להשפיע על מרן הרב ז"ל, שיתן הכשר לאתרוגי א"י אעפ"י שנוהגים בהם הרכבה.

ואם זכרוני לא נטשני, היה האיש שדיבר אתי אחד בשם מר פינקלשטיין, שהציג את עצמו לפני כיו"ר האגודה הנ"ל. הוא הבטיח לי 75 ל"י³⁴ אם אוכל להשיג מהרב הכשר. 75 ל"י, היו באותו זמן סכום רב, ומכש"כ להולך בטל כמוני. ואעפ"י שמעולם לא נהניתי מתווכים שכאלה, לא דחיתי את ההצעה. עצם העניין משך אותי, הרי כאן גם שאלת פרנסה למגדלי האתרוגים.

הצטיידתי בכל הנחוץ לדון בקרקע לפני מרן הרב זצ"ל בסוגיא זו. התכוננתי יפה יפה עם נימוקי המתירים הרכבה וביחוד כאשר ההרכבה לפי דעת מומחים היא הציטרוס³⁵ שהוא מעין מינו של האתרוג.

וכך נכנסתי אל הרב זצ"ל והצעתי לפניו את השקלא וטריא שלי בסוגיא זו. הרב זצ"ל הקשיב לדברי ולא הפריעני.

בגמר דברי, אמר: "הפסד לא יהי' לך מכך שלמדת את הסוגיא הזאת. שכרך הרבה יותר גדול מ 75 ל"י." הוא הסביר לי את חששותיו בנוגע להרכבה, שאלת חסר, ובכלל אם עדיין אתרוג הוא אחר ההרכבה וכו' וכו'. לבסוף אמר: "מסור לאגודת אתרוג, שאם ישמעו לו ולא ישתמשו בהרכבה, יחבר הרב קונטרס של ברור הלכה בו יברר שההדר האמיתי הוא אתרוג בלתי מורכב. ובאתרוג בלתי מורכב אין כלל להקפיד יותר מאשר שיהי' כשר"³⁶.

34 לירות ישראליות.

35 (citrus אתרוג), שם כללי למשפחת ההדרים: תפוחי-זהב, אשכוליות, לימונים, אתרוגים וכו'.

36 ואמנם הרב חיבר על זה את הספר "עץ הדר". שבו הוא מוכיח את "היתרון אשר לאתרוגים הכשרים המשומרים של אחינו בני המושבות באה"ק ופסולן של המורכבים". וראה במועדי הראי"ה עמ' צט-קו.

ואמנם, מאז ב"ה פרדסים רבים בארץ שבהם מגדלים אתרוגים בלתי מורכבים ואינם נופלים ביפים מהמורכבים, ונעשיתי גם אני מהמהדרים על בלתי מורכב.

אין זה לכבודו של החתם סופר להביא דברו ולפסוק נגדו³⁷

נזדמנתי פעם לבית הרב. כשראני הרב, חש מיד לקראתי, ושאלני אם יודע אני להשתמש במכונת-כתיבה, כי בידו תשובה בעניין היתר-עגונה, שהוא רוצה למהר לשלוח אותה לתעודתה, והמזכיר משום-מה נעדר באותו יום.

תשובתי הייתה חיובית, ומיד התיישבתי להעתיק את הדברים. והנה תוך כדי כתיבה נזכרתי, שבנושא זה דן מרן ה"חתם סופר" ז"ל³⁸ באחת מתשובותיו, והתפלאתי שהרב שהיה בקי בתשובות גדולי האחרונים בכלל ותשובות החתם סופר בפרט, אינו מזכיר את החתם סופר.

הרב רבי משה סופר - החתם סופר

לאחר שגמרתי הרשיתי לעצמי לשאול את הרב על כך, ותשובתו הייתה: "במהלך הדיון בתשובה הזאת, הנני סותר כמה מהראיות של החתם סופר באותה תשובה. ומשום שכבודו של החתם סופר גדול בעיני, סבורני שאין זה ראוי להזכיר את שמו בכגון-דא, שלא לפגוע בכבוד תורתו"³⁹.

37 הופיע בעתון "הצופה" ח' אלול תשל"ה.

38 הרב רבי משה סופר - חתם סופר - חתן הרב רבי משה ירביץ. בז"ש חתן הרב רבי עקיבא איגר. נולד תקכ"ג. גאון עצום ומופלא, מגדולי הפוסקים, מקים עולה של תורה בישיבה גדולה, שפירנסה רבנים למדינת הונגאריה. משיב כהלכה לכל התפוצות. בתקנ"ד רב בדרזניץ, בתקנ"ח במטרסדורף, בתקס"ו בפרשבורג. נפטר כה תשרי ת"ר. מחבר: חתם סופר.

39 הרב נר"ה מביא סיפור זה (בשדה הראי"ה, עמ' 219, "כבוד התורה") ומעיר: "ומצאתי שכך נהג גדול מפורסם בדור קודם: 'סיפר הרב הגאון ר' לייביש וועבר ז"ל, מגדולי התלמידי חכמים שבירושלים, שפעם נשא ונתן עם הגאון רש"ז מלובלין ז"ל (בעל "תורת חסד") בסוגיא אחת בעניני חלה, ובתוך הדברים תמה הר"ל: הלא יש על זה תשובה ערוכה בספר 'צמח צדק', ומדוע אפוא אין

הרב לא וויתר על בעלות על הכותל המערבי⁴⁰

הבעלות על הכותל – שאלה זו עלתה כבר בתקופת המנדאט הבריטי. היא עלתה על שולחן דיוניה של "ועדת הכותל", שנשלחה מטעם "חבר הלאומים"⁴¹ והגיעה לארץ בחודש יוני 1930 (תר"ץ). ועדה זו באה קרוב לשנה אחרי ועדת החקירה הפרלמנטארית, שנתמנתה לחקור את הסיבות שהביאו לפרעות באלול תרפ"ט, ובה עלתה שאלת בעלותו של הכותל המערבי ובניין בית המקדש בכל רצינותה.

בוועדה זו טען מופתי ירושלים: "לא רק הר-הבית קדוש למוסלמים, אלא גם הכותל המערבי השייך להר-הבית. קדושתו נובעת עוד מימי נביא האיסלאם עצמו. שם קשר הוא את סוסו "הבוראק", בעלותו לשמים. שניהם, החראם (הר-הבית) והכותל המערבי נמצאים בבעלותם של הערבים. ע"י עריכת תפילות מצד היהודים לפני הכותל המערבי, מתערערת קדושתו של המקום והיא גם פוגמת בבעלותם של הערבים. ועוד זאת: אין היהודים מתכוונים בעריכת תפילות לכך, מגמתם הסופית היא, לכבוש את הר-הבית עצמו, ובמקום המסגדים לבנות שם את בית מקדשם."

אחרי עדותו של מרן הרב קוק זצ"ל בפני ועדה זו, מסר הד"ר מ. עליאש ז"ל⁴² דו"ח לוועד הלאומי על הרושם שעדותו של מרן זצ"ל עשה על חברי הוועדה. לפי דעתו, הייתה בעדותו של מרן הרב מבחינה סופית אישור מלא לטענות המופתי, באמרו: "ואנו מאמינים כי באחרית הימים יבנה בית המקדש". ואעפ"י שמרן זצ"ל הוסיף ואמר: "ואז יהיה זה מעשה הקב"ה בעצמו מבלי שנעשה אנו מצידנו כלום,

רבנו מזכירה? השיב לו הגאון: יש אשר לפעמים צריך לומר שלא כדברי הרבי, ועל כן איני מזכיר דעתו כלל, שלא אהיה ח"ו כמורה הלכה שלא כדברי קדשו' (תולדות הגאון רש"ז מלובלין, ירושלים תשל"ז, עמ' 22)."

ונוסיף דברי הרב עוזיאל בשו"ת משפטי עוזיאל חלק ט, חו"מ סי' ג (עמ' רטז) בענין גיוס כהנים ולוים למלחמת מצוה: "על מה שכתבתי... ומעכ"ת השיג על דברי ממ"ש מרן החיד"א בכרכי יוסף... וזאת תשובתי: דברי הברכי יוסף לא נעלמו ממני, אלא שלא הזכרתי אותם, לפי שאני נמנע עד כמה שאין בדבר צורך הכרחי, מלהשיג ולסתור דברי רבותינו הגדולים, שאנו חייבים לקרוא דבריהם באימה...".

40 הופיע בעתון "הצופה" ט' תמוז תש"ט. הועתק בכותלנו עמ' 174.

41 ארגון בין לאומי שקדם לאו"ם, שהתקיים בתקופה שבין שתי מלחמות העולם.

42 ד"ר מרדכי עליאש – מתרע"ט בא"י. עו"ד ועסקן ציוני. תרע"ט-תרפ"א מזכיר כללי של ועד הצירים. יועץ משפטי של הוועד הלאומי. ניהל מטעם ההנהלה הציונית את משפטי פרעות תרפ"א ותרפ"ט ואת ההגנה בפני ועדת הכותל המערבי. תש"ט ציר ישראל ראשון בבריטניה.

כדי להשיג את המטרה הזאת", בכל זאת ראו חברי הוועדה בדבריו של הרב יסוד מבוסס לחששות הערבים.

לפיכך, עתה, בבוא "ועדת הכותל", אזור הוועד הלאומי את כוחו ועשה הכנות מתאימות, כדי להביא את הטענה מבוססת מתוך דוקומנטציה⁴³ ברורה, והשתדל והצליח להביא את הישוב לידי הופעה מאוחדת לפני "ועדת הכותל". נקבעה ועדה מקבילה לענייני הכותל, מהוועד הלאומי ואגודת ישראל. ועדה זו ישבה ודנה כמעט יום יום. הכינה חומר דוקומנטרי-היסטורי, חוברו תזכירים מפורטים המעידים על זכות היהודים להתפלל על-יד הכותל המערבי, דבר שלא עורער אף פעם, גם מצד השלטונות הערביים עצמם. אך יחד עם זאת, הייתה ההרגשה שכנגד טענת המופתי, יש לעשות מאמץ גדול, בכדי להחלישו.

ממשלת המנדאט לא הרגישה נוחות בהתערבות ועדה מטעם חבר הלאומים, וחתרה לכן להביא את הצדדים, היינו את היהודים והערבים, להסכם, שלא תצטרך הוועדה להוציא פסק דין.

בהתחשב אפוא עם הטענות של המופתי וחבריו מאנשי הוועד הערבי העליון הציעה הממשלה לצדדים נוסח הסכם, על פיו: "יכירו היהודים בבעלותם, תמורת זאת, [יכירו המוסלמים] בזכות גישתם של היהודים לכותל". מתוך פזילת עין לצד הערבי, לא הזכירה הממשלה במפורש את זכות היהודים לתפילה שם והסתפקה בזכות גישה בסתם.

הוועד הלאומי דחה אמנם את הנוסח של הממשלה, ודרש שזכות התפילה תיאמר במפורש, ועיבד הצעה בנוסח משלו, בו נזכרה הגישה לכותל כדי להתפלל שם. לצורך הסכמת היהודים על קבלת הצעה זו, הייתה דרושה לא רק חתימת הוועד הלאומי ואגודת ישראל, אלא נדרשה גם חתימותיהם של הרבנים הראשיים ביחד עם חתימת הגרי"ח זוננפלד זצ"ל⁴⁴ כנציג הרבנות של אגודת ישראל, שלא הייתה מיוצגת ברבנות הראשית.

43 תיעוד.

44 הרב רבי יוסף חיים זוננפלד - ראו עמ' 317 ואילך.

כדי שהרבנים לא יוכלו להידבר ביניהם בנושא זה, התחכמו אנשי הוועד-הלאומי ושלחו מחבריהם, משלחות לשלושת הרבנים: למרן הרב קוק, להגר"י מאיר⁴⁵ ולהגר"ח זוננפלד, בעת ובעונה אחת.

המשלחת שבאה אל מרן הרב קוק זצ"ל, הייתה מורכבת – עד כמה שאני זוכר – מחברי הנהלת הוועד הלאומי, ה"ה יצחק בן צבי⁴⁶, אברהם אלמליח⁴⁷ והרב אוסטרובסקי (המאירי)⁴⁸. היא באה בלי הודעה מוקדמת, ובאותו זמן הייתי בחדרו של הרב. יצאתי אפוא מן החדר וחיכיתי לפשר דבר בחדר ההמתנה (הפגישה התקימה בחודש אלול תר"ץ בבית בנטוויטש שבשכונת קרית משה, שם שהה הרב זצ"ל לנופש). לא יכולתי כמובן לשמוע על הדיונים, והדברים נודעו לי רק בצאת המשלחת מחדרו של הרב. הרב ליווה את המשלחת עד מחוץ לבית, ובשובו חיפש אחרי שמשו. כשהלה בא אמר לו: "הייתה אצלי משלחת מהוועד הלאומי וביקשה ממני להסכים ולחתום על הסכם בו מכיר הצד היהודי בבעלות הערבים על הכותל המערבי. אמרתי להם: הואיל ועלי לחתום, הווי אומר שאני מאשר בחתימתי על ויתור מהבעלות שלנו על הכותל המערבי. והואיל והדבר תלוי בי ובחתימתי, איך אני יכול לוותר על מתנת הקב"ה לעם ישראל?⁴⁹ משער אני שהמשלחת שהייתה

45 הרב רבי יעקב מאיר-מירקדו – נולד תרט"ז. רב גאון מופלא, רב פעלים, מגדולי חכמי הספרדים בירושלים. בתרנ"ט חבר בית הדין, בתרס"ח רב ראשי בשאלוניקי. בתרפ"א רב ראשי וראשון לציון בירושלים. נפטר ט סיון תרצ"ט.

46 יצחק בן צבי – נולד תרמ"ד. נשיאה השני של מדינת ישראל. ראש הוועד הלאומי, מראשי תנועת העבודה, ההגנה והשמירה. חוקר תולדות עמ"י וא"י וסופר. היה ידוע כמופת לפשטות וצניעות. מתרס"ז בא"י. נפטר תשל"ג. מחבר: אוכלוסי ארצנו, ספר השומרונים, נדחי ישראל, א"י ויישובה בימי השלטון העות'מאני ועוד.

47 אברהם אלמליח – נולד תרמ"ה, סופר עברי ועסקן צבורי, יליד ירושלים, עורך החרות, דואר היום, ממזרח וממערב. חיבר מילונים. תירגם מחקרים בפולקלור הספרדי.

48 הרב רבי משה אוסטרובסקי-המאירי – חתן הרב רבי נחמן גדליה ברודו. נולד תרמ"ו. גדול בתורה, רב פעלים ליישוב א"י. בתרע"ב רב בעקרון (מזכרת בתיה), קרית משה בירושלים. נפטר כה סיון תש"ז. מחבר: המדות שהתורה נדרשת בהן, מבוא לתלמוד.

49 "בתשובה לדברי יו"ר ועדת הכותל וההצעה האמורה (הכרת בעלות הערבים על הכותל): שאל הרב את היו"ר בקול רועד: מה פירוש שהועדה תחליט למי הבעלות על הכותל? וכי הועדה או חבר-הלאומים הם הבעלים על הכותל? ממי קבלתם רשות לקבוע הבעלות על הכותל – של מי הוא? כל העולם הוא בבעלות הקב"ה, בורא העולם והקב"ה מסר לעם ישראל את הבעלות על כל ארץ-ישראל וממילא גם על הכותל-המערבי שם ישראל תקום – לעם ישראל. שום כוח בעולם, לא

אצלי, תבוא גם לפני הגרי"ח זוננפלד, תזדרז אפוא לבא לפני הרב זוננפלד ומסור לו את דברי אלה. רצוי שהגאון ר' יוסף חיים ידע על תשובתי."

מרן הרב זצ"ל לא ידע כמובן, שבאותו זמן עצמו, ששליחי הוועד הלאומי שהו אצלו, הייתה משלחת הוועד הלאומי בהרכב אחר אצל הגרי"ח זוננפלד ומשלחת שלישית אצל הגר"י מאיר⁵⁰.

מה שדובר בבית הגר"י מאיר לא נודע לי, אך על המתרחש בבית הגרי"ח זוננפלד מסר לי הרב רפאל קצנלנבוגן⁵¹, שהיה ממקורביו של הגרי"ח זוננפלד וגם חבר הוועדה המשותפת של הוועד הלאומי ואגודת ישראל בעניין הכותל המערבי.

כאשר המשלחת הציעה לפני הגרי"ח זוננפלד את ההצעה, ענה הוא בדומה לתשובתו של מרן הרב קוק, היינו: "שאין הוא יכול להתכחש להבטחת הקב"ה, והוא לא יוותר אף על שעל אדמה מאדמת ארץ-ישראל".

כפי ששמעתי מהרב אוסטרובסקי (המאירי), גם הגרי"ח זוננפלד מצא לנכון אחרי יציאת המשלחת מביתו, לשלוח תיכף שליח מיוחד אל מרן הרב קוק, להודיע לו על תשובתו. השליחים נפגשו באמצע הדרך, זה לכאן וזה לכאן, מבלי שאחד ידע על שליחותו של השני וכפיהם אותה התשובה.

הוועד הלאומי היה אוכד עצות. חבריו היו נוטים לקבל את ההצעה, והתנגדתם של הרבנים הפכה את הקערה על פיה. בלעדם אי אפשר היה להביע הסכמה להצעה. השתדל הוועד הלאומי לרכך קצת את עמדת הרבנים, וקיים איתם התייעצויות

חבר הלאומים ולא הוועדה הזאת – יכולים להפקיע את זכותנו האלוקית הזאת. אנחנו לא שוללים משום אדם, בכל העולם כולו, לגשת אל הכותל. הרב סיים דבריו לועדה ופנה לועדה: תשקלו היטב מה שהיו"ר הודיע בשמכם, שאתם רוצים למרוד בהשם... (זכרון רא"ה, ש.ז. שרגאי עמ' רא. כותלנו עמ' 164).

50 הרב נר"ה מביא בשם הרב משה המאירי מה שאמר הרב לאנשי המשלחת (מועדי הראי"ה תע"ז).
51 הרב רבי רפאל אליהו יצחק קצנלנבוגן – ראו להלן, עמ' 487.

מרובות⁵². אחרי מו"מ ממושך ומייגע הסכימו הרבנים, למעין נוסחת-פשרה: "לעת עתה אין היהודים תובעים בעלות על הכותל".

המלה "תובעים" נבחרה ע"י הגרי"ח זוננפלד. הניסוח הראשון היה, "אין אנו דורשים". הסביר הגרי"ח זוננפלד: "דרישה היא פניה לרבון העולמים, וממנו אנו דורשים ודורשים בכל עת, אך מאומות העולם אין אנו תובעים לעת עתה את הכרת בעלותנו". וקיבל מרן הרב קוק את דברי הגרי"ח זוננפלד⁵³.

ברם, גם נוסחה זו לא נתקבלה ע"י הערבים. הם הצהירו "כי לא יחתמו על שום הסכם המקנה זכויות תפילה ליהודים במקום קדוש למוסלמים, כי זה אסור עפ"י חוק השריעה"⁵⁴.

ועדת הכותל עזבה את הארץ מבלי להוציא פסק-דין או מסקנות. (על כל זה ב"ספר התעודות" למ. איטיאש עמ' 171 ס' ק"כ)⁵⁵.

היישוב נשאר אפוא לחסדי ממשלת המנדאט, והעניינים נידרדרו דרדור והלוך עד למלחמת הקוממיות, ועשרים שנה לא ניתנה לנו גישה כלל לכותל המערבי, אעפ"י שהיה הדבר מותנה בהסכם שביתת-הנשק.

והנה מבלי שפיללנו לכך, ממש בהיסח הדעת, החזיר לנו הקב"ה את בעלותנו על הכותל המערבי וגם על הר הבית על ירושלים כולה ועל כל ארץ ישראל, אשר מעבר הירדן מערבה. ואין אנו צריכים עתה לתבוע את הבעלות לא מאו"ם הגוסס,

52 ראה בשבחי הראי"ה עמ' רלח-רמ תיאור הלחצים שלחצו אז על הרב והוא לא זז מעמדתו. וראה בכותלנו עמ' 183-174.

53 "נכבדי-עם חרדו ורעדו דנו וטענו, לשלומנו של היישוב כולו בארץ... והכהן הגדול, הלוחם במסירות-נפש... בירר כמפקד עליון את דעתו המכרעת בהחלטיות האחראית: לא ברפיון-רוח ותרני ביחס למקום-קדשנו נשיג בטחון שלומנו ומשמרת חיינו, לא מתוך כך יבושו ויסוגו שונאינו. אין בידינו לסגת ולזוז מעמדת בעלותנו הא-לקית של מקומנו זה, ואך בהחזקת בצרונו - בו וממנו, יסוד המשך קיומנו ועוז עלייתו" (הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, לנתיבות ישראל א עמ' סה).

54 שריעה - המשפט המוסלמי.

55 על כל הסערה ועמידתו האיתנה של הרב קוק בפרשת הכותל יצא הספר "כותלנו: הרב קוק והמאבק על הכותל". וראה ביבליוגרפיה בהערות לליקוטי ראי"ה חלק ג (מהדורה חדשה) הערה כ"ח (עמ' 367), צרף לשם לקוטי ראי"ה ח"ב עמ' 374-367. ובשבחי הראי"ה (מהדו"ק) עמ' רלז-רמב. על א"י בכלל במועדי הראי"ה פרק ל"ב, ועל השאיפה לבנין ירושלים והמקדש שם בפרק לט.

כי כבשנו את המקומות ההם בדם בנינו הקדושים, קנייך המוכר גם ע"י אומות העולם מדור דור.⁵⁶

מי הוא זה אפוא שדם יהודי נזל בעורקיו שיוותר על בעלותנו?!
ומה דינם של חברון ו"השטחים"?

גאון קדמון אחד, והוא הפרשן הפשטן על התורה, הרשב"ם, מזהיר באזהרה רבה לא לוותר על בעלות כל שהיא מארץ ישראל שהובטחה לאברהם אבינו. הוא מדבר אמנם רק על שטח "רצועת עזה" בלשונו, ובלשונו של הרשב"ם: "ערי חמשת סרני הפלשתים", אבל מכאן אתה למד גם על ערים אחרות ו"שטחים" אחרים הנמצאים עתה בבעלותנו.

וכך הם דברי הרשב"ם (בראשית פרשת וירא)⁵⁷:

"ויהי אחר הדברים האלה - כל מקום שנאמר: 'אחר הדברים האלה' מחובר על הפרשה שלמעלה... כאן, אחר הדברים שכרת אברהם ברית לאבימלך, לו ולנינו ולנכדו של אברהם, ונתן לו שבע כבשות

הצאן, וחרה אפו של הקב"ה על זאת, שהרי ארץ פלשתים בכלל גבול ישראל והקב"ה ציוה עליהם: 'לא תחיה כל נשמה'. וגם ביהושע מפילים על ערי חמשת סרני פלשתים גורל. לכן, והאלוקים נסה את אברהם, קינתרו וציערו... כלומר

שער העיתון לאחר הניצחון במלחמת ששת הימים. התמונה בכותל יום לאחר השחרור, במרכז התמונה המחבר ובנו ידעיה

56 "והנה בכ"ח באייר נגאלה העיר השוממה מבלי בניה. הר הבית הם בגבולנו, כותל כתלנו נגאל מידי זרים נוציאם משממותיהם נבנם יותר יפים נאכלס את העיר צאן אדם, זכינו לנסים ונפלאות שלא זכו להם גדולים וטובים מאתנו וברוך המקום שהחיינו שקיימנו לזמן הזה. שמחתי באומרים לי בית ה' נלך" (מכת"י המחבר).

57 פרק כב, פסוק א.

נתגאיתה בבן שנתתיו לך, לכרות ברית ביניכם ובין בניהם, ועתה לך והעלהו לעולה, ויראה מה הועילה כריתות ברית שלך"!!!...
אזהרה חמורה הם דברי הרשב"ם. וויתור על חלק כל שהוא ע"י בני אברהם מארץ ישראל המובטחת לאברהם, גוררת אחריה עקידה...
אזהרה חמורה מאד! אזהרה לדורות ובייחוד לדורנו.

עבודה עברית⁵⁸

אין לך בעיה יותר מסובכת משאלת העבודה העברית. רבים עוד הנסיונות של הישוב להתנסות בהם עד שנוכל לברך על "עבודה זרה" שנעקרה מארצנו. יצר הממון הוא הסבה היחידה להתחכשות לפועל העברי, אבל את הנימוק הזה מסתירים. במקום להודות על האמת, ממציאים תרוצים שונים ומשתמשים באמתלאות. לדאבון-לב, הפועלים בעצמם הם המספיקים פעמים רבות את האמתלאות. נותן-העבודה, אם נוטה הוא לדתיות, אי-דתיותם של כמה מן הפועלים משמשת לו נמוק והרגעה למצפוננו; אצל אחרים, נפנופו היתר של הדגל האדום או דבריו של יבנאל⁵⁹ ושכמותו מתירים את הרצועה למען הצליפה על פני הפועל העברי בכלל. ברם, אין כונתי בשורות אלה להעמיק חקר בפתרון בעיה זו. רצוני רק למסור "שיחת-חולין" של תלמיד חכם, גדול הדור, שהיא בשבילנו תורה שלמה. ללמדה ולשננה אנו צריכים.

נודע לו לרבנו הרב קוק שליט"א שיהודי אמריקאי אחד, שהנהו גם חסיד, נותן לסקל את חצרו ע"י עובדים לא-יהודים. אמנם בבניית הבית עצמו העסיק רק פועלים יהודים, ורק כאשר הגיע לפנוי החצר וסיקולו, גבר עליו יצר הקימוץ ורצה להשתמש בעבודה זולה. הרב קוק פנה אליו בנדון זה והייתי עד-שמועה לשיחה הבאה:
הרב: "יצאה עליו קטגוריא, ר' חיים, שאינו מעסיק פועלים יהודים, נכון הדבר?"
ר' חיים: (ובתמיהה) "אנכי?!...!"

58 נתובה, גליון י"א-י"ג (צ"ח-ק').

59 שמואל יבנאלי (ורשבסקי) - היה איש העלייה השנייה, ממנהיגי תנועת הפועלים בארץ ישראל, ממייסדי מפלגות אחדות העבודה ומפא"י.

הרב: "כן. כך מסרו לי. אמרו שבעבודת סקול-החצר כב' מחזיק פועלים לא-יהודים."

ר' חיים: "לעבודה זאת כל יהודי בירושלים אינו משתמש ביהודים."
 הרב: "נניח שכן הוא. אולם כפי שמסרו, הרי כב' מעסיק גם בעבודות אחרות לא-יהודים?"

ר' חיים: "הפועל ששכרתי מוציא את פסולת האבנים שנשארו מן הבנין בחצר, מבלי שכר מיוחד, רק תנאי התנה אתי שלמען הקל לעבודתו, עלי להעסיק פועלים אחדים ללקט את האבנים."

הרב: "ופועלים יהודים אינם יכולים לעשות את עבודת הלקט?"
 ר' חיים: "רבי, אני שואל: האם על פי דין מחויב אני להעסיק פועלים יהודים, בשעה שהאחרים עושים את העבודה בזול יותר?"

הרב: "ראשית, הרי גם "תקנות-צבור" הן הלכות שעלינו לשמרן, וחופץ מזה הרי כב' ידוע לעשיר ולבעל צדקה, והצדקה היותר אמתית הרי היא הספקת פרנסה ליהודי."

ר' חיים: "את ביתי הלא בניתי רק ע"י פועלים יהודים, ולבסוף גם להכותני אמרו."

הרב נאנח ואומר: "אמרו להכותו?!"

האמריקאי כבר חשב ששכנע את הרב וממשיך בטון של נצחון:

- "כן, כן. להכות רצו! יש לי עדים לכך."

- "ויגע בעצמו ר' חיים" - ממשיך הרב - "עד כמה קדושים הם בני-ישראל: היה לו סכסוך עם פועלים יהודים, ובתוך סערת הויכוח אמרו להכותו, אבל רק אמרו. ואחרים שאתם לא היה לו סכסוך כלל, לא הסתפקו כלל ב"אמירה" בלבד..."

ר' חיים: "רוב הפועלים היהודים הם מחללים שבת ויו"ט, אוכלים נבלות וטרפות, והרב מהפך בזכותם?"

הרב: "אסור להטיח דברים כאלה על צבור שלם! עד שלא נתברר על מי שהוא שעבר על הדת, הרי הוא בחזקת כשרות. וליתר שאת, אפשר להקפיד להשתמש בפועלים דתיים! בחברי "הפועל-המזרחי", בפועלים התימנים, והם כולם שומרי תורה ומצוה. אולם, לדעתי אין להבדיל בעבודה, כי מלבד מה שבעל "חסד לאברהם"

אומר "שכל הדר בארץ ישראל, הריהו צדיק גמור, אם גם לפי מעשיו אינו נראה לכך"⁶⁰.

האמריקאי נכנס בדברי הרב ומשסעו: "אינ לנו לדון רק לפי המעשים שהננו עדים לראותם."

הרב: "הזכרתי את "החסד לאברהם" רק בתור מאמר מוסגר. בכל אופן, הרי רוצים אנו שגם העבריינים יחזרו בתשובה וישבו לשמור את התורה ומצוותיה ולא יבואו עלינו בטענות, כפי שכבר שמעתי אומרים: "החרדים, הם רוצים לזכות אותנו רק "בעולם הבא", אבל עיניהם צרות לדאוג למעננו גם במעט "עולם-הזה": עבודה ופרנסה. דברים אלה הם מוסרים לאחרים, לזרים". מעשה כזה גם מכביד על עבודת-ההשפעה מרוח התורה עליהם. ואם יהודי חסיד ועשיר כמוהו אינו מעסיק בעבודותיו פועלים יהודים, הרי"ז נחשב לחלול השם ממש שאי-אפשר לכפרו במאות צדקות."

ר' חיים: "רבי, אני אודה לו על האמת: קשה עלי לראות יהודים בעבודה קשה." הרב: "כך? קשה עליו לראות יהודים עובדים קשה? ואם הם גוועים ח"ו ברעב, זה לא איכפת לו? רבים הם בין הפועלים שבשום פנים לא יקבלו נדבה. הדבר היחיד שאנו יכולים ומחויבים לתת לו, הוא – עבודה. ר' חיים, ר' חיים! עליו להעסיק פועלים יהודים! השמע?!"⁶¹.

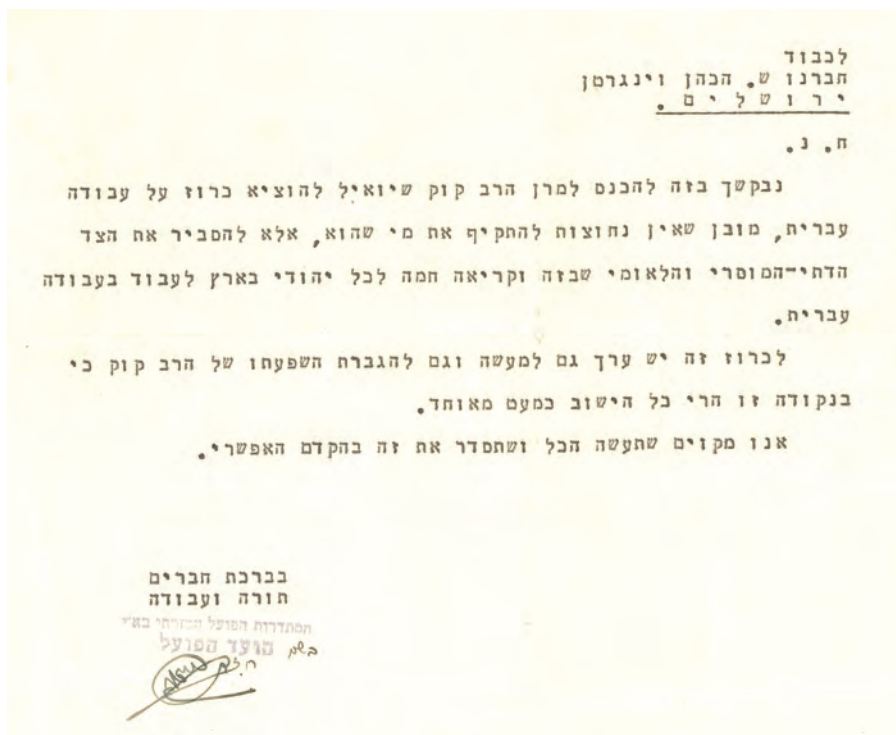
60 חסד לאברהם מעין ג, נהר יב "לבאר חילוק בין נשמת ישראל הדרים בא", לנשמת ישראל הדרים בחו"ל".

61 "בשנת תרפ"ט העמידו פועלים יהודיים בארץ ישראל משמרות על-יד הפרדסים העבריים בכפר סבא [כדי שלא ישכרו פועלים ערבים]. הרב קוק היה אז חולה, וביקש מהרבנים הראשיים של תל-אביב, אהרונסון ועוזיאל זצ"ל, שגם הם ייצאו לכפר סבא להשתתף במשמרות. וכך עשו [ראו בספר 'החכם המופלא – רבי שלמה הכהן אהרנסון' עמ' 104-103; 109].

רב גדול אחד בארץ, שדעתו לא הייתה נוחה מעמדתו של הרב קוק זצ"ל, פנה לאחד הגאונים בליטא ושאל לדעתו מבחינת ההלכה. הגאון הנ"ל ענה שמבחינת ההלכה אי-אפשר להכריח יהודים לשלם בעד עבודה עברית פי ארבעה ממחיר העבודה הערבית.

הרב שקיבל את התשובה מסר אותה לידי. אני העתקתיה ונכנסתי להרב קוק זצ"ל והראיתי לו את התשובה. הרב קוק זצ"ל עבר על התשובה פעם-פעמיים והתחיל לבכות. אחרי כמה רגעים אמר כשדמעותיו חונקות אותו: "אמנם נכון, הגאון הנ"ל יודע מה שכתוב בתורה ומהי ההלכה, אולם יש גם צורך לדעת מה רוצה התורה ומה רוצה ההלכה. התורה וההלכה רוצות שיהודים יעלו לארץ ישראל, ושארץ ישראל תתישב על-ידי יהודים, ואם היהודים בארץ יעסיקו בעבודה ערבים – לא

פניה למחבר מהפועל המזרחי שיבקש מהרב קוק להוציא כרוז בנושא "עבודה עברית"

"נבקשך בזה להכנס למרן הרב קוק שיואל להוציא כרוז על עבודה עברית... להסביר את הצד הדתי-המוסרי והלאומי שבזה וקריאה חמה לכל יהודי בארץ לעבוד בעבודה עברית.

לכרוז זה יש ערך גם למעשה וגם להגברת השפעתו של הרב קוק..."

יהיה ליהודים העולים לכאן ממה להתפרנס, ולא יוכלו לעלות, והארץ תישאר שממה" (אגרות שלמה זלמן שרגאי עמ' 345).

וראה בסיני צז עמ' רז-ריד ש. ז. שרגאי "העם והארץ באספקלריא של מרן הרב זצוק"ל" שו"ת על זכות השביתה של הפועל העברי.

כיצד מפרסמים?⁶²

סיפר שמואל הכהן וינגרטן: כשפנה רש"ז שרגאי⁶³ אל הרב, בנוגע לזכות השביתה, הרב נתן לו תשובה ברורה, באיזה תנאים השביתה מותרת, רצה שרגאי לרכך את דברי הרב לפני שיפרסמם, כדי שלא תתנפל על הרב העתונות הלא-סוציאליסטית – כעל סוציאליסט...

כשעמד הרב על כוונה זו, אמר למטפלים בדבר, להוציא עוד כמה נקודות מדבריו, ולפרסם את כל הדברים שהוצאו מדבריו במקורם – כפרוש להם...

להופעת הספר "שבחי הראי"ה" מאת

הפרופ' חיים ליפשיץ ז"ל⁶⁴

הפרופ' חיים ליפשיץ⁶⁵, עורך ומחבר הספר, ליקט דברים שסופרו על מרן הראי"ה זצ"ל. בתוך ילקוטו הביא גם ממני כמה פכים קטנים שהייתי עד ראייה או שמיעה להם. את הסיפורים ששמע ממני היו בפגישות מקריות, בפגישה ברחובות. באתי להעמיד דברים על דיוקם.

לדוגמא: בעמוד ר"כ מביא ממני: "בחצות הלילה בא פעם יהודי אחד אל הרב לביתו וביקש גמ"ח שלש לירות. הרב נתן לו מה שביקש."

המעשה שהיה, כך היא: בערך בחצות לילה, ועל יד הרב היינו שניים: המזכיר ר' אברהם משה תאומים⁶⁶ ואני. נכנס יהודי בלתי מוכר ואמר: "זה עתה הכניסו

62 שבחי הראי"ה עמ' רצ.

63 ר' שלמה זלמן שרגאי – נולד תר"ס (כ"ה כסלו). ממנהיגי הציבור הדתי לאומי ומתווי דרכו, איש תורה ועבודה. עלה לארץ בתרפ"ד. ממנהיגי הפועל המזרחי. ראש מחלקת העליה וחבר ההנהלה של הסוכנות היהודית. חבר הוועד הלאומי וראש מחלקת העתונות של הוועד הלאומי. ראש עיריית ירושלים. מחבר ספרים ומאמרים על נושאי הציונות הדתית. חיבר כ"ב ספרים ומאות מאמרים.

64 הצופה י"ד ניסן תשמ"ו.

65 פרופסור חיים ליפשיץ – נולד תרנ"ט. בתרע"ב בארץ. פעיל ציוני. מורה. ממנהלי משרד החינוך. נפטר י' אדר א תשל"ח. מחבר: הוגים וחוזים. חזון ישראל. רואה האורות. שבחי הראי"ה.

66 הרב רבי אברהם משה רבינוביץ תאומים – ראו לעיל עמ' 168 הערה 8.

לביה"ח הדסה (שהיה מול בית הרב) את בנו של שטמפר⁶⁷ מפתח תקוה לניתוח האפנדיציט ודורשים 3 לירות. שלחו אותי לבקש מכב' הרב שלוש לירות כהלוואה במקרה שאין בידם הסכום הנדרש". הרב חיפש בכסים ומצא את הסכום ומסרם ליהודי. ולמחרתו נכנס אל הרב בן ממשפחת שטמפר, ושאל הרב לשלומו של האח, והלה לא ידע כלום על כך. הפליט הרב: "מה גדולה הייתה מצוקתו של האיש ההוא, שהשתמש במרמה בשביל שלש לירות!"

בעמוד רמ"ז מוסר עורך הספר, על שני בחורים שנתקבלו בישיבת "מרכז הרב" ומזכיר את הפרופ' יחזקאל קוטשר⁶⁸. את השני אינו מזכיר. אם היה טעמו של ר' חיים ליפשיץ לא להזכירו מפני שסרך דרכו, גם אני נמנע מלהזכירו. ואמנם אוסיף רק שהוא ממלא תפקיד חשוב במדינה.

בעמוד רצ"ו, "בפעם האחרונה – בלשון הקודש", מסופר שם, שבסעודה שלישית שבדרך כלל, השמיע הרב את דבריו באידיש, באותה סעודה דיבר עברית ולא נענה להפצרות לעבור לאידיש. הגרעין הוא אמת, אבל לא בסעודה שלישית היה המעשה, אבל הייתה זו דרשתו האחרונה בחורבת רבי יהודה החסיד בשביעי של פסח. בדרשה זו הביע הרב זצ"ל את השקפתו שאין להתיאש מן המצב בארץ אף-על-פי שאין הכל כשורה. והואיל וחביבים דברי הרב זצ"ל, נביא אותה כפי ששמעתי⁶⁹.

בשבת השחיטה הכשרה⁷⁰

בשנת תרפ"ה, שוב יצא הרב ל"מסע-תשובה" במושבות אחינו בארץ. נילוח אליו במסעו זה הרב זאב גולד⁷¹. אחת ממגמות המסע הייתה גם לפנות לאחד הישובים,

67 יהושע שטמפר – ממיסדי העיר פתח תקוה. חלוץ דתי ציוני ולוחם.

68 פרופסור יחזקאל קוטשר – נולד תרס"ט. בלשן בחקר השפה העברית. פרופ' באוניברסיטה העברית. חתן פרס ישראל. נפטר: תשל"א. מחבר: מילים ותולדותיהן. עורך ביטאון בלשוננו.

69 ראו לעיל עמ' 177.

70 שבחי הראי"ה עמ' קס-קסא.

71 הרב רבי זאב גולד – בן הרב רבי יעקב מאיר קרבצנסקי. חתן הרב רבי משה רייכלר. נולד תרמ"ט. רב גאון ודרשן מופלא. רב פעלים לישוב ארץ ישראל. רב ביוטיקה. בתרס"ז בשיקאגו. קליפורניה. ברוקלין. בתרפ"ד עלה לירושלים. נפטר כז ניסן תשט"ז. מחבר: ניבי זהב.

ששמעו עליו שאין בו שוחט מוסמך. בגלל זה כוון המסע במיוחד לסביבתו של אותו ישוב.

כשהגיעו לאותו מקום-ישוב שאל הרב תחילה על המצב הכלכלי שם, ואחר כך שאל אם נכונה השמועה שאנשים שאינם מוסמכים שוחטים שם. שלושה-ארבעה מתושבי המקום הלכו לצריפיהם, ואחרי חפזים מצאו ה"סמיכות" לשחיטה שהיו להם - והראום לרב. אך הרב אמר להם, שהיות והם אנשים העובדים עבודה גופנית, יש פגם בבדיקת סכיניהם. וביקשם למנות מזכיר, שיהיה גם שוחט מוסמך. והם הסכימו לכך.

בשיחתו עם אנשי המקום, עמד הרב על ריחוקם של יהודים משפיכות-דמים, יותר מכל אומה ולשון, ועל השפעתה של השחיטה היהודית לריחוק זה: אצל הגויים, עקרת-הבית לוקחת את העוף בידה ושוחטת אותו בסכין פגומה, והעוף מפרפר ביסוריו, והילדים הרואים זאת - נעשים אכזריים. לעומת זאת, אצל יהודים, לוקחים יהודי תלמיד-חכם וירא-שמים וממנים אותו לשוחט, והוא הולך מאחורי העיירה ושוחט בשביל כל התושבים. הילדים היהודים אינם רואים את פרפורו של הבעל חי הנשחט - ומתוך כך אין האכזריות משתרשת בהם.

זאב ז'בוטינסקי ויחסו לדת⁷²

היה זה בראשית צעדה של ההסתדרות הציונית הרביזיוניסטית. ז'בוטינסקי⁷³ יצא לסיבוב בעולם הציוני לעשות נפשות למחשבת הרביזיוניזם. ביקר במרכזי היהדות והציונות בזמן ההוא. אחרי ברלין, פראג, ווינה לא דילג גם על ברטיסלבה, היא פרשבורג, בעלת המסורת הציונית מראשית הופעתו של הרצל עם ה"יודן-שטאט"⁷⁴. עם קיומה של הועידה העולמית הראשונה של "המזרחי" בתרס"ד בעיר זו נתחזקה הציונות עוד יותר. היא התפשטה בין שדרות רחבות של יהדות פרשבורג, ביחוד

72 התפרסם בעלון "חרות", כ"ט בתמוז תשכ"ב (22 לפטירת ז'בוטינסקי) [31.7.62].

73 זאב ז'בוטינסקי - נולד תרמ"א. ממנהיגי הציונות. סופר משורר ונואם מפורסם. ממחדשי הצבאיות העברית. מנהיג דגול. ראש התנועה הרוויזיונית. נפטר כ"ט בתמוז ת"ש. כתביו פורסמו בסדרת "כתבים".

74 ב"ז הרצל, מדינת היהודים: ניסיון לפתרון מודרני של שאלת היהודים, ווינה ולייפציג, 1896.

לאחרי מלחמת העולם הראשונה, כאשר פרשבורג, כבירת סלובקיה, סופחה למדינת צ'כוסלובקיה. ההשראה הציונית אחזה גם בישיבה המפורסמת שבעיר זו, ורבים מתלמידיה היו מנהיגי האידיאל הציוני. כמו בכל עיר ציונית נתפלגו גם כאן הציונים לכל גוני הקשת של הציונות. היו בהם ציונים כלליים, פועלי-ציון, שמאל וימין. אך הגוון העקרי והתוסס ביותר היה המזרחי, כמובן גם כן לכל הזרמים ובני הזרמים הפנימיים שלו.

והנה בא פלג חדש שעדיין לא עמדו על טיבו, ל"דגל" את דגלו. הפלגים הציוניים קבלו בקרירות את המפלגה החדשה. כל אחד חשש מהתפוררות, והידיעות מווינה על הנעשה אחרי נאומו של ז'בוטינסקי לא היה מעודד ביותר. חוששני לספר שבברטיסלבה לא היה מי שישכור את האולם ולא היה מי שידפיס את המודעות.

האולם נשכר בכל זאת, וז'בוטינסקי דבר והקסים את שומעיו. הרושם היה אדיר.

כמה מחברי הנהלת המזרחי בעיר – והיא גם ההנהלה הארצית במדינה כולה – הושפעו מדברי ז'בוטינסקי. התחיל אפוא ב"פזילת עינים" אל הרעיון החדש והחליטו להתיצב לפני "מרא דהאי הלכתא" עצמו ולשאול מפיו על יחסו לתורה ולמצוות, שמא ימצא ברביזיוניזם אח לנשק.

רובם של חברי הדפוטציה⁷⁵ שבקו חיים לכל חי, מהם בכבשני אושביץ הי"ד. מבין אלה שחיים אתנו כיום נמצא

מר א. ב. גניזי (גינסברגר)⁷⁶ בתל-אביב וכותב טורים אלה בירושלים.

לראשונה הופתע ז'בוטינסקי והופתענו אנחנו. הוא הופתע מכך שכל חברי המשלחת דברו עברית, והופתענו אנחנו מגילוי הלב שבדבריו.

הוא ענה על שאלותינו ומתוך כך דבר על מקום הדת במדינה – כן במדינה! – היהודית. הוא התעכב על חינוכו ועל סביבת חינוכו שהיו רחוקים ממסורת יהודית

זאב ז'בוטינסקי

75 דפוטציה – משלחת.

76 אברהם בן-ציון גניזי (גינסברגר) – בן הרב רבי יצחק שלמה גינסברגר. נולד תר"ן. ממייסדי המזרחי בצ'כוסלובקיה. בתרצ"ג בארץ. ת"ח ומגיד שיעור. נפטר יט אב תשל"ח.

וּמִשְׁמִירַת מִצְוֹת. וְהוּא עֲצָמוֹ אִם יוֹדֵעַ הוּא מִשְׁהוֹ עַל עֲנִינֵי הַדֵּת, בֵּא אֱלֹהֵי הַדָּבָר מִקְרִיאָה בְּסִפְרִים וּמִמָּה שְׂרָאָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל. מִתּוֹךְ יִדְעָה מִצְּמֻצְמַת זֶה הוּא יוֹדֵעַ: שְׁמִקוּם סֵפֶר הַתּוֹרָה, הוּא בְּאַרְוֹן הַקּוֹדֵשׁ. הֶלֶב הַיְהוּדִי מִשְׁמַשׁ אֲצֵל כָּל יְהוּדֵי לְאַרְוֹן קוֹדֵשׁ. יְהוּדֵי שׁוֹמֵר מִצְוֹת שׁוֹמֵר בְּאַרְוֹן הַקּוֹדֵשׁ שְׁלוֹ אֶת הַתּוֹרָה. גַּם בְּקִרְבֵּ לְבוֹ שׁוֹכֵן אֲרוֹן קוֹדֵשׁ אֵלֵא שֶׁהוּא רִיק. תּוֹרָה אֵינִן בּוֹ אֲבֵל מִרְגִישׁ הוּא, מִרְגִישׁ בְּכָל הַיּוֹתוֹ, אֶת הַחֲלָל הַרִיק שְׁבֵאַרְוֹן הַקּוֹדֵשׁ שְׁלוֹ.

לְיוֹתֵר מִזֶּה לֹא הִגִּיעַ עוֹד, אֲךָ יֵשׁ תְּקוּהָ. אִם בֶּן אָדָם מִרְגִישׁ בְּחוֹסֵר, סוֹפּוֹ שִׁישְׁתַּדֵּל לְמֵלֵא אוֹתוֹ.

לְהִרְגֵשׁת הַחוֹסֵר עֲזֹר לוֹ בְּמִיּוֹחַד הֶרֶב קוֹק.

בְּרִגְעַ שֶׁהִזְכִּיר אֶת הֶרֶב קוֹק, קָם מִמוֹשְׁבוֹ, הַחוּהָ קִידָה וְהִתְחִיל לְנֵאוּם מִמֶּשׁ: "הַיְהוּדִי הַגְּדוֹל הַזֶּה, לְיִמְדֵנִי לְהִתְיַחֵס בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ אֵל הַדֵּת וּמִנְהִיגָהּ. אֲסִיר הֵייתִי בְּעֲנִינֵי ה'הִגְנָה' בְּעִכּוֹ וְעִמְדַתִּי לְפָנֵי בֵּית דִּין צְבֵאִי. שְׁבַת הֵייתָה אֲזוֹ. הַדָּבָר נוֹדֵעַ לְהֶרֶב קוֹק; הַקְּהִיל קְהֵלוֹת וְלֹא יָדַע מִנּוּחַ עַד שֶׁהוֹרָה לְנַהוּג בְּעֲנִינֵי דִין פְּקוּחַ נֶפֶשׁ בְּשַׁבַּת. אֲמָנָם בְּשַׁעוֹת אֵלֵה כִּבֵּר יִצְאָתִי מִכֻּלָּל סְכַנַּת נַפְשׁוֹת. אֵלֵא הוּא לֹא יָדַע עוֹד מִכֶּךָ. לְעוֹלָם לֹא אֲשַׁכַּח אֶת הַיּוֹם הַזֶּה וְאֶת רַבָּה הַגְּדוֹל שֶׁל הַיְהוּדוֹת הָאַרְץ יִשְׂרָאֵלִית וְהַדֵּת הַיְהוּדִית".

אַלֵּה וְכֵאלֵה הָיוּ שִׁיחֻתָיו שֶׁל ז'בוֹטִינְסְקִי עַל הַדֵּת וְעַל מִנְהִיגָה הַגְּדוֹל, הֶרֶב קוֹק זַצ"ל⁷⁷.

77 מִדְּבָרֵי זֶאֵב ז'בוֹטִינְסְקִי עַל הֶרֶב: "לְרֵאשׁוֹנָה בְּחַיֵּי רוּחַ שְׁלִי, נִפְתַּח לְבִי בְּפָנֵי אוֹתוֹ שֶׁטַח עֵתִיק-יּוֹמִין - אֲךָ חֵדֶשׁ לְגַבֵּי יְדֵי - שִׁישׁ בּוֹ תְּשׁוּבוֹת לְכָל בְּעִיּוֹתֵינוּ הָעִמּוּקוֹת, וְהֵן נּוֹבְעוֹת מִתּוֹךְ כְּתָבֵי הַקּוֹדֵשׁ הָעֵתִיקִים שֶׁלָּנוּ... וּמֵאַחֲרָי כָּל גִּילוּיֵי הַנְּסִתְרוֹת בְּפִסּוּקִים וּבֵאֲגָדוֹת, עוֹמְדַת דְּמוֹת אֲנוּשִׁית נְדִירָה וִיקָרָה, נִשְׁמָה הַחַיָּה בְּעוֹלָם מִיּוֹחַד בְּמִינּוֹ, עוֹלָם שֶׁל רְעִיוֹנוֹת נִשְׁגָּבִים וְאַצִּילִיִּים, נִשְׁמָה הַבּוֹנָה חַיָּה הַיּוֹמִימִיִּים עַל פִּי צוֹ נְצַחִי, נִשְׁמָה הַנוֹשְׁמַת וּפּוֹעֶלֶת תּוֹךְ מִגַּע תְּמִידִי כִּלְשֶׁהוּ עִם כַּח עַל-אַרְצִי" (הַתְּפָרְסֵם ב'מֵאַמְעַנְט' בּוֹאַרְשָׁא. מוֹעֲדֵי הָרֵאִי"ה עַמ' שְׁצָה).

פעולת הרב קוק מאת מאסרו של ז'בוטינסקי⁷⁸

הטיבו העורכים לעשות בשלכם בזכרונות החברים דברי הרב קוק ז"ל. יכיר הדור הצעיר את גדול בעלי החזון לתחיה ולגאולה בהשקפתו על ההגנה. כאשר זאב ז'בוטינסקי נאסר ביחד עם עוד עשרות צעירים על ידי השלטון הצבאי הבריטי ונאשמו בהחזקת נשק וגם בקשירת קשר נגד המשטר, עמדו הם להשפט על-ידי משפט צבאי מהיר. היה חשש, שהשלטון הצבאי העויין את הישוב העברי, יטה משפט, והחליטו תושבי ירושלים להביע מחאה בעצומה חתומה רבבות יהודים. ורשום בספר, (ע' 16-19): "בימים אלה הופיע הרב הראשי ליהודי ארץ ישראל, הרב א. י. קוק בכל גדולתו, בסערת רגשותיו הלאומיים. והואיל ובכל שעה היה יכול בית הדין הצבאי לגזור את דינו וגם לבצע אותו, היה זה ביום השבת, לא היסס הרב קוק והתיר לחתום על העצומה בשבת. זה פקוח נפש, פסק הרב".⁷⁹

במכתבו של הרב קוק אל ז'בוטינסקי וחבריו אחרי שחרורם כתב הרב: "בנינו החביבים, גבורי החיל וחסני רוח וטוהר, אשריכם שנתפסתם על דברי תורה, על אשר עשיתם את חובתכם הקדושה להגן על כבוד אחיותנו הטהורות ועל נפשות עוללינו וזקינינו. אנשי מופת הנכם כעת ושמכם יחרת לברכה לדור האחרון".

הרב קוק בעיני השיירה. מתוך: המאמר השיירה הגדולה בשנת תרס"ה⁸⁰

ההתנגדות ההונגרית הקיצונית לציונות (בין ראשי האורתודוקסיה ובין הריפורמה), באה במבוכה בועידת המזרחי העולמי בפרשבורג. ההמון הפשוט דרש פעולה למען א"י. והנה הוצע לעשות שיירה לא"י. והללו נאחזו ברעיון בתקווה שזה יטה את

78 מתוך בקורת על "ספר ההגנה בירושלים", הצופה, י"ב מנ"א תשל"ג.

79 ב"שבחי הראי"ה" עמ' קמ"ח, מובא בשם הרצי"ה בדרך שונה, שזה היה ביו"ט, ובסוף לא היה צריך את המחאה וממילא לא הותר הדבר.

80 ספר "יהודי הונגריה" (מחקרים היסטוריים, ישראל 1980) עמ' 175. את דברי המבוא קיצרנו מתוך המאמר מאת המחבר.

ההתעוררות שהייתה לא"י לאפיקים "נוחים" יותר. מרבית השיירה הייתה ניאולוגית, אך היו בה גם יהודים חרדים ובתוכם ת"ח חשובים. מס' המשתתפים בשיירה היא קרוב ל-150.

לפי התכנית נקבע ליום בואה של השיירה סיור בפתח-תקוה... ואולם בבוא הרב קוק בראש משלחת בת מאה איש מנכבדי קהילת יפו, שונתה התכנית: אנשי השיירה, יחד עם המשלחות, הסתדרו באולמו הגדול של בית המלון לשמוע את ברכת הרב קוק.

הרב קוק דיבר עברית. למרות שהרב דיבר תמיד במבטא האשכנזי-הליטאי שהיה רגיל בו, נדמה היה להם, לאנשי הונגריה, אשר מבטאם קרוב למבטא האשכנזי פולני והטעמים הוא בכל מלה מלעיל, שהרב מדבר במבטא ספרדי.

רוב רובם של השיירה היו עמי-ארץ גמורים. אין ספק שלא היו מבינים את דברי הרב, לו גם אמרו במבטא שהיה מקובל אצלם, אבל עתה נזדמן להם תירוץ נפלא – המבטא הספרדי – ונתלו בו. בודדים יחידים הבינו את דברי הרב. ומאחר שהרב דיבר כשעה וחצי יותר מכפי ששיערו לעצמם, והקהל שמילא את האולם הגדול וגם את החדרים הסמוכים לאולם, עמדו צפופים, החלו האנשים שלא הבינו את דברי הרב, מתלחשים בינם לבין עצמם. וכך שאלו זה את זה: מה מדבר הרב, על מה הוא מדבר? וכיוון שאיש לא הבין והכל שאלו ולחשו, גבר הרעש שהפריע גם לאלה שהקשיבו וביקשו להבין, ולקלוט דבר-מה מדברי הרב.

עם כותבי הרשימות שהבינו את דברי הרב נמנה סבולצ'י⁸¹. הוא כותב: "רבה של יפו הוא עכשיו רבי אברהם יצחק הכהן. שפת אמו היא ה'ז'רגון⁸² הליטאי, ובכל זאת מה יפה היא שפתו העברית. באיזה בהירות ובאיזה אמנות הוא משתמש בה. ואיזו לוויית-חן מוסיף לדיבורו מבטאו הספרדי.

בשפה זו ובמבטא זה קידם את פנינו הרב בשם משלחתו. נאומו היה יפה ופיזי. עשיר בתוכן ובכל המובנים להפליא. – כל משפט ממנו היה מחשבה מקושטת ציצים ופרחים. הציטטים מתנ"ך, תלמוד והמדרשים שהביא, היו כאילו כולם נאמרו

81 מרדכי (מקס) סבולצ'י – עורך עתון הניאולוגיה בהונגריה "עגינלישעג".

82 = אידיש.

לנו ועלינו ורק עלינו בקשר לסיורנו. יפה היה ביחוד אותו חלק מנאומו, בו תיאר את הצער והיסורים שבן הארץ מרגיש בהם, כאשר הוא רואה שמבקרים בארץ תיירים גויים מארבע כנפות העולם, ורק תיירים יהודים אינם מבקרים בה, בשעה שאצל היהודים הארץ קדושה יותר ואומרת יותר מאשר לכל לאום ודת בתבל. ואמנם נגולה חרפתנו מעל פנינו. הנה באו גם בנינו ובנותינו. הם באו כדי לראות, ללמוד וכדי לרכוש רגשות עדינים ומחשבות נעלות מהארץ. לא מחשבות מוות הביאו אותם הלום, אבל המחשבה הנשגבה המביאה את הבן הגר רחוק לבית אמו. מעתה לא נתבייש לפני שכנינו. הוא דיבר עוד על אהבה ועל רגשי מתינות שבן אדם מישראל צריך להגות כלפי בני עמים אחרים, אם גם אינם מתנהגים בצדק ובויושר אתנו. כי רק כך נרגיל גם אותם לויתורים כלפינו. אל נא נאבד את סבלנותנו, אם סבלנו גם נמשך יותר מדי. כפי שאסור שמורה יאבד את סבלנותו, אם תלמידיו לא ירדו עוד לעמקי כוונותיו. וישראל הוא המורה לעמים. לבסוף יבינו אותנו ותבוא תקופה, עליה ניבאו נביאינו, נביאי העולם כולו. דיבר עוד הרב על החובות המוטלות על כל יהודי לגבי ארץ ישראל וסיים בקריאה נרגשת: "אל תבואו במחשבה רק להיקבר באדמת הקודש! אל נא תעשו את ירושלים לבית-קברות של יהודים חרדים! ואז יקויים בנו הכתוב: 'ושמרת את חוקיו ואת מצוותיו, אשר אנכי מצוך היום אשר ייטב לך ולבניך ולמען תאריך ימים על האדמה אשר ד' א-לקיך נותן לך כל הימים' (דברים ד' מ)".

גם ד"ר קאופמן מוסר רשמים על נאומו של הרב. הוא אמנם מודה שלא הבין הרבה: "שהשפה הייתה יפה, בנין המשפטים מלא – והצטערת מאד כאשר מכמה צדדים נשאלתי מה הרב מדבר ולא יכולתי לענות". וד"ר קאופמן כותב בהמשך דבריו: "כאשר בערב, אחרי הסיור בפתח-תקוה, ביקר עם עוד אחדים מחברי השיירה בבית הרב, אמר להם הרב דברי תורה באידיש. וכאן באה לידי ביטוי מיוחד למדנותו העצומה". וכדי להצדיק את עצמו על שלא הבין הרבה, הוא אומר שנאומו בקבלת פנים ודברי התורה בביתו הזכירו לו את ספרו של באסטיאן על הבודהיסמוס: "ספר זה מוכיח על ידיעותו המרובות של מחברו, אך אם גם עשר פעמים תעבור עליו וגם אז לא תדע מה הוא הבודהיסמוס".

גם בראון מזכיר את נאומו של הרב, ומתארו כך: "הרב עדיין צעיר הוא. איש יפה והוא תלמיד חכם גדול. ואעפ"י שהוא אשכנזי בכל זאת מדבר עברית במבטא הפורטוגזי. נאומו היה עשיר רעיונות בעברית אמנותית". בראון מצא דבר מעניין

נוסף ביו: "שתחת מרותו של רב אשכנזי, חיים בשלום ואחדות אשכנזים וספרדים, יהודים מגרמניה ומרוסיה. לצערנו אין הדבר הזה בכל ארץ ישראל. ואמנם שלום זה ואחדות זו, גם ניכרים היטב לברכה ביפו ואחינו בירושלים יכולים לקחת להם דוגמא מיפו".

על אחדותו של הישוב ביפו תחת מרותו הרוחנית של הרב קוק מספר באריכות סבולצ'י: "ביפו התאחדו האשכנזים והספרדים לקהילה אחת תחת ראשותו של רב אחד. ולא רק שהתאחדו, אלא גם שוררים ביניהם גם שלום ואחדות. מצאו דרך לאחד את כל מוסדות הקהילה, גם את השחיטה, למרות שהספרדים פוסקים בכל כבית יוסף והאשכנזים כהרמ"א. אבל הם מצאו דרך, בלי אונס רק מתוך רצון טוב ומתוך שאיפה נעלה. והרי זה דבר שאין דוגמתו בכל העולם. אלמלא הייתה קהילת יפו קוראת לעצמה 'עיה"ק יפו', משכבר הימים, ראוייה הייתה בגלל זה לבד להיקרא כך..."

הרב קוק והמשכורת

הרב קוק לא קבל משכורת מהועד הלאומי, ובביתו שרר עוני רב. הכנסתו הייתה על הועד הכללי⁸³ ועל המזרחי (?). הוא לא רצה לקבל כמו המופתי מהמנדט. פרופ' קליין⁸⁴, ד"ר זיידל⁸⁵ ואני שאבדל"ח היינו במשלחת מטעם צבור הנוחה אחרי הרב לועד הלאומי, והואיל שבן צבי לא היה בירושלים נתקבלנו ע"י המזכיר. דרשנו כמובן את הסכום שהמופתי קיבל מהמנדט: 40 לירות. אך המזכיר עננו שהמשכורת הגבוהה ביותר בוועה"ל היא משכורתו של בן צבי, בסך 30 ל"י.

83 הוועד הכללי כנסת ישראל על שם רבי מאיר בעל הנס הוא ארגון כלכלי, חברתי ודתי, שאיגד תחתיו את כל הקהילות האשכנזיות שפעלו בארץ ישראל, ובעיקר בירושלים, בתקופת הישוב הישן.

84 פרופסור שמואל קליין – בן הרב אברהם צבי קליין. נולד תרמ"ז. בתרפ"ט בארץ. פרופסור לחקר הגאוגרפיה של ארץ ישראל באוניברסיטה העברית. אב לתלמידיו. רב פעלים לצדקה וחסד. כונה ע"י הרב קוק "ידיד נפשי". נפטר: י"ד ניסן ת"ש. מחבר: ארץ יהודה. א' הגליל. עבר הירדן היהודי ועוד.

85 ד"ר משה זיידל – נולד תרמ"ו. בתרצ"א בא"י. מומחה במקרא ובלשון. מתלמידיו המקורבים ביותר של הרב קוק. חיבר: חקרי לשון. נפטר: תשל"א.

ואמנם הוקצב לרב 30 ל"י. אך כאשר קיבל אותם בלי מכתב [לוואי⁸⁶] ורק בשביל הרבנות בירושלים, מצא הרב קוק שהסך הוא בשביל חבריו ביד"ץ והוליך את הכסף בין שלשת חבריו הביד"ץ שוה בשוה ולעצמו לא השאיר פרוטה. זוכר אני שיחד עם _____⁸⁷ הלכנו לאסוף תרומות בכדי לשלם לאלמנה עניה בעלת המכולת שסיפקה את הצרכים היום יומיים לבית הרב, ונצטברו לסך 200 ל"י, אחרי שהודיעה שהיא עומדת לפני פשיטת רגל. 200 לירות בזמן ההוא?⁸⁸

ייחוסי כוהנים

לכבוד הרה"ג הרב הראשי בעיר חיפה רבי שאר ישוב הכהן שליט"א⁸⁹
שלום וברכה!

תיתי לי' למר ידידי כת"ר שליט"א שאסף הגורנה את כל השייך לביורור הלכה בנושא של נשיאת כפים, אשר עליה נאמר: העולם מתקיים בשביל נשיאת כפים (ספר הבהיר מהדורת מוסד הר"ק אות קל"ה). והנני גם מחזיק טובה לכת"ר, על ששלח לי את הקונטרס. כל מה שנכתב על עניני ברכת כהנים מענינים אותי מאד.... יודע אני שכת"ר מעונין בדברי מרן הגרא"י קוק זצ"ל, ומרשה אני לעצמי לרשום כאן שני דברים בעניני כהנים שלמדתי ממנו.

86 או גלוי. המילה איננה ברורה בכה"י.

87 המילה אינה ברורה.

88 "פעם אחת נכנס הנוזיר ר' דוד הכהן אל הרב לבקש גפרור... בין כה וכה, אמר לו הרב: היודע הוא? כל מה שבבית כאן - איננו שלי: השעון - איננו שלי [עיין בצוואתו, ב"נפש הראי"ה"] הכסאות - מתנה מוויליאמס [פעם בא וויליאמס לבית הרב וראה שחסרו כסאות. שיגר לבית הרב כעשרים כסאות]; הפרווה [לשם נסיעה בשליחות לאמריקה] - מהועד הכללי... (שבחי ראי"ה עמ' רכב).

"אמר הרב לבן אחיו, לר' רפאל, שעמד לצאת לחו"ל: - כלום יש לנו רשות להניח לך ללכת מאתנו? אבל מה לעשות? - הרי נוסע אתה לבין בני אדם. אמור להם מה מצבנו. הנה, עלי לשלוח מכתבים בעניני עגונות - ואין לי בולים..." (שבחי הראי"ה, עמ' רכג)

89 הרב רבי אליהו יוסף שאר ישוב כהן - בן הרב דוד כהן - הרב הנוזיר. חתן הרב ד"ר חיים שמשון גולדשטיין. נולד ט' בחשוון תרפ"ח. בתש"ח לחם ונפל בשבי הירדני בנפילת הרובע היהודי. רב צבאי. בתשל"ה רבה של חיפה. חבר מועצת הרבנות הראשית. נפטר ג' באלול תשע"ו. מחבר: חקרי הלכה. שי כהן. שלשה שותפים. אור ישראל וקדושו. אהבת שי ועוד.

ידיד וּבֵן בֵּית הַיִּיטִי אֲצֵל הֶרֶב מִיִּמּוֹן ז"ל. כֹּאשֶׁר נוֹלַד לִבְנֵי הַמֵּאוֹמֵץ בֶּן בְּכוֹר, וְהֶרֶב הֶכֶהֶן מִיִּמּוֹן הִיָּה בַחֹ"ל, בֵּאָה הֶרֶבְנִית אֵלַי וְאֵנִי גֵרְתִי אֶז בְּקֵרִית מִשָּׁה, וְכִבְדַּתְנִי לְהִיּוֹת הֶכֶהֶן בַּפְּדִיּוֹן הַבֶּן. בְּאוֹתוֹ יוֹם עֲצַמּוֹ בֵּא הֶרֶב זצ"ל לְחֹדֶשׁ הַבְּרָאָה לְקֵרִית מִשָּׁה (לֹא כֹאֵן הַמְּקוֹם לְסַפֵּר אֵיךְ סִדְרָנוּ, ד"ר לוֹיִן ז"ל וְאֲבֵדֵל לַח"ט שֶׁהֶרֶב בֵּא לְהַבְּרָאָה. אוֹלֵי בַע"פ בְּהַזְדַּמְנוֹת אַחֲרָת.⁹⁰) אִמְרָתִי לְרֶבְנִית: הוֹאִיל וְהֶרֶב בֵּא לְשִׁכּוֹנָה (- הִיא לֹא יָדְעָה עַל כַּךְ), מִן הַדִּין שֶׁתִּכְבַּד אוֹתוֹ לְהִיּוֹת הֶכֶהֶן בַּפְּדִיּוֹן. כִּמּוֹבֵן הַסְּכִימָה וְהִלְכָה אֶל הֶרֶב לְכַבֵּד אוֹתוֹ. יַחַד עִם זֶה בִּיקְשָׁה אֶת הֶרֶב שִׁישְׁתַּף אוֹתִי בְּטַקְס הַפְּדִיּוֹן. מֵתוֹךְ דְּבָרֵיהַ חֲשַׁשׁ הֶרֶב שֶׁהִיא כֹּבֵר כִּיבְדָה אוֹתִי וְלִכֵּן הִזְמִין אוֹתִי הֶרֶב לְשִׁיחָה. חִקְרָנִי אִם לֹא כִבְדָה אוֹתִי מִקּוֹדֵם. הֶעֱלַמְתִּי מֵהֶרֶב זצ"ל אֶת הַרִישָׁא וְאִמְרָתִי לוֹ רַק אֶת הַסִּיפָא. אִמְרָתִי, כִּבֵּן בֵּית בְּבִית הֶרֶב פִּישְׁמֵן יַעֲצָתִי לֵה שֶׁתִּכְבַּד אֶת הֶרֶב. הֶרֶב קִיבֵל אֶת דְּבָרֵי וְסִיפֵר לִי עַל בְּקִשְׁתִּי הֶרֶבְנִית לְשְׁתַּף אוֹתִי בְּטַקְס הַפְּדִיּוֹן, כִּפִּי שְׂרִבִּים נוֹהֲגִים בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁגַם שְׁלֹשָׁה כְּהֻנִּים מִשְׁתַּתְּפִים בְּטַכְס הַפְּדִיּוֹן.⁹¹ וְאִמְרָ לִי הֶרֶב זצ"ל: "אֵנִי לֹא הַסְּכַמְתִּי לַכֶּךְ. וְאוֹמֵר לוֹ אֶת טַעְמִי, וְאֵתָה כִּנְכַדְם שֶׁל כְּהֻנִּים גְּדוּלֵי תוֹרָה וְכְהֻנִּים מִיּוֹחֲסִים, מִן הַרְאוּי שֶׁגַם אֵתָה תִּנְהַג כַּךְ: לֹא תִשְׁתַּף שׁוֹם כֶּהֶן לְטַכְס הַפְּדִיּוֹן. כִּי אֱלֹהִים שֶׁמְזַמְּיֵנִים שְׁנֵי כְּהֻנִּים לַכֶּךְ מִקּוֹרוֹ בַּחֲשַׁשׁ שֶׁמֵּא יֵשׁ סַפֵּק בְּכַהֲוֹנָתָם, אֲבָל שְׁאֵנִי עֲצַמִּי אֲטִיל סַפֵּק בְּכַהֲוֹנָתִי, לֹא אֲסַכִּים"⁹².

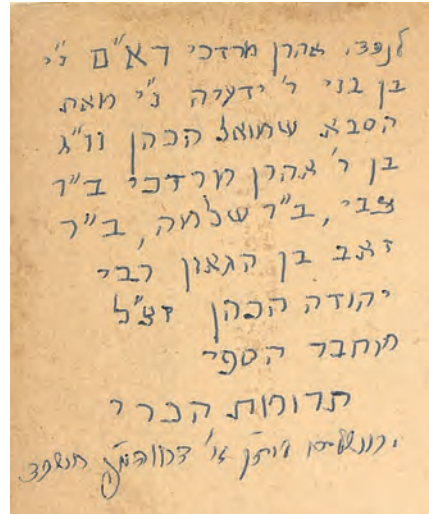
90 ראו לעיל עמ' 163.

91 עפ"י שאילת יעב"ץ (ח"א סי' קנח) שהעלה שכדי לצאת כל ספק אפשרי של ספק כהונה צריך לפדות מכמה כהנים. וכן פסק בסידורו, והובא בדרכי תשובה סי' ס"א ס"ק קל"ג. ויש שנהגו על פיו לפדות רק בכמה כהנים. אך החתם סופר חלק עליו בחידושו לכתובות כה ע"א וכן בשו"ת יו"ד סי' רצ"א: "אבל באמת תמה אני מאין לנו זה הספק... והא קיימא לן כרבנן שכל המשפחות בחזקת כשירים הם... ומדינא כהנים גמורים הם, והוא הדין לפדיון הבכורים ראויים הם, והכל כהלכה בלי פקפוק". בשו"ת חתן סופר (סי' כה), מנחת יצחק (ח"ב סי' ל) ובשו"ת שבט הלוי (יו"ד סי' קע"ב) מוכיחים מדבריו שדין הכהן בזמן הזה ככהן גמור מדאורייתא. וכן עיקר דעות הפוסקים בנוגע לחזקת כהנים בזמן הזה: ראה בשו"ת מהרי"ט סי' קמ"ט, כנסת יחזקאל סי' נו, חוט השני סי' יז ועוד.

92 מובא באוצר פדיון הבן ח"א עמ' רב הערה ז: "...ושמעתי מחכם אחד מכהני זמנינו, שיש מקומות שהכהנים המיוחסים נוהגים, שאין מתרצין לפדות הבן אם מצרפין עליהם עוד כהנים, ונתן בזה טעם לשבח, משום דהוה כפגם כהונה והוצאת לעז, שאין שם כהנים ודאים. ויש לו סמך מדברי הכנסת יחזקאל (סימן נ"ו) הנ"ל, שהחמיר מאד על מה שמקילין ואין נוהגין בכבוד הכהנים המבואר בהלכה, דהוה כמוציא לעז על הכהונה".

הקדשת סבא שמואל לנכדיו לספרו של הרב יהודה כהנא – תרומת הכרי

והוסיף: "אחרי שהכהן קיבל את דמי הפדיון דחזי ליה מדאורייתא, אתה יכול לעשות עם הכסף דמי הפדיון כרצונך." ושאלני אם אני זקוק לכסף. ...ועוד דבר בנוגע לכהנים מיוחסים: כאשר מרן הרב זצ"ל אמר לי, שאני נכד לכהנים מיוחסים, ידע שאני מתיחס בן אחר בן לבעל קונטרס הספקות, ולמעלה בן אחר בן לרבי יעקב יוסף הכהן, חתנו של בעל תוספות יו"ט. אבי ז"ל סיפר לי שהגאון בעל דברי חיים, היה מהדר לפדיון הבן ממשפחת הכהנים שאני מתיחס אליהם⁹³.

וכותב הרב פנחס זליג הכהן שווארץ בספרו על הלכות פדיון הבן "ליקוטי פנחס" (סעיף יד ס"ק כ"ד): "שהרי היעב"ץ בעצמו כתב שכהן לא יפדה בנו בספק כדי שלא יזלזל בקדושתו. וא"כ תם אני ולא אדע, וכי ישראל מותר לזלזל בקדושת כהנים, שאם יפדה מהרבה כהנים הרי ראשון ראשון פוגם..." 93 ומובא ב'אוצר פדיון הבן' ח"א עמ' רד-ו: יש להדר אחר כהן ממשפחות כהונה המיוחסות בישראל ובהערה ט: "כן כתב בזוכר הברית... דבזמנינו אין לנו כהנים מיוחסים רק כהני חזקה, וכל כשהוא מוחזק לכהן פודין אצלו, מכל מקום יש משפחות יחוסי כהונה, כגון משפחת ראפורט, כהנא ונכדי הש"ך, וכדומה, ודאי נכון לחזור אחריהם ולפדות אצלם... [עיין שם שמוכיח למה]... עוד מקובלת כאמור משפחת כהנא למשפחה מיוחסת בכהונה, אשר מתייחסים אחר משפחת עתיקת היומין של בעל קונטרס הספיקות ואחיו קצות החושן, ומפורסם הדבר שהם היו מיוחסים בקשר דור אחר דור עד עלי הכהן.

ושמעתי מזקן אחד אשר משתייך למשפחה זו באחד מענפיה, שראה במו עיניו ייחוס עתיק יומין כתוב על גבי קלף, כל הייחוס מבעל קונטרס הספיקות עד עלי הכהן בן אחר בן, אשר היה שייך

בִּינְתִים נִתְאַרְכוּ הַדְּבָרִים וַיֵּשׁ לַחֲסוּם אֶת הַד"ש.

וְהִנְנִי יָדִידוֹ.

בְּאֵהֶבָה רְבֵה.

הַחֲפֵץ חַיִּים בְּכִנְסִיָּה הַגְּדוּלָּה וְהֶרֶב קוֹק⁹⁴

כְּבוֹד הֶרֶב מ"צ נִרְיָה שְׁלִיט"א

שְׁלוֹם וּבְרָכָה!

...

וְכַךְ זוֹכֵר אֲנִי אֶת הָעוֹבְדוֹת:

בְּזִמְנֵן הַתְּכַנְסוֹתָהּ שֶׁל "הַכְּנִסִּיָּה הַגְּדוּלָּה" הִרְאִישוּנָה, רַבִּים הָיוּ שֶׁלֹּא "הַכְּנִסִּיָּה" עֲנִינָה אוֹתָם, אֲלָא רָצוּ לְהַכִּיר פֶּא"פ אֶת גְּדוּלֵי הַתּוֹרָה וְהַחֲסִידוֹת שֶׁבָּאוּ מִלִּיטָא וּמְפּוֹלִין. מוֹבֵן שֶׁבֵּין אֱלֹהִים הָיוּ גַם צִיּוֹנִיִּים לֹא מַעֲט, וּבֵין אֱלֹהֵי הַיִּתִּי גַם אֲנִי.

לְבַעַל קוֹנְטֵרַס הַסְּפִיקוֹת. וְכֵן יָדוּעַ בְּקֶרֶב רַבִּים מִבְּנֵי מִשְׁפַּחָה זוֹ, שֶׁהִיָּה קִיָּים לָהֶם כְּתַב יִיחוּס כֹּזֵה, וְנֶאֱבָד אוֹ נִשְׁרָף בְּרַבּוֹת הַיָּמִים. וְכֵן שִׁמְעֵתִי מֵהֶר"צ רַבִּי אֶלְטֵר כֶּהֵנָא מְזִידִישׁוֹב, שִׁישׁ לָהֶם כְּתַב הַיִּיחוּס הַמְּפּוֹרֵט עַד זָקֵן זָקִינוֹ שֶׁל הַקּוֹנְטֵרַס הַסְּפִיקוֹת, רַבִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף הַכֹּהֵן זצ"ל רֹאשׁ יִשִּׁיבָה בְּטְרִיִסקָה, שֶׁהִיָּה מְקוּבֵל כְּכֹהֵן מִיּוֹחַס עַד עָלֵי הַכֹּהֵן.

וְאִכֵּן כַּךְ גַּם שִׁמְעֵתִי מֵאֲבֵי-חֹרֵגֵי הֶרֶה"ג ר' שִׁמְעוֹן זָאָב עֵהֶרְנֵרִיךְ זצ"ל, בְּשֵׁם אֲבִיו גֶּאוֹן הַדּוֹר הַגֶּאֱב"ד שְׁמֵאלוּי ז"ל כִּי כֵן מְקוּבֵל מִשְׁפַּחַת כֶּהֵנָא לְכֹהֲנִים מִיּוֹחַסִים, מְזֹרַע עָלֵי הַכֹּהֵן. (וְנִתֵּן סִימָן לְדַבֵּר, וְכְבוֹד ד' הַסֵּתֵר דְּבֵר).

וּבְשֵׁם הַגֶּאוֹן רַבִּי יוֹסֵף צְבִי דוֹשִׁינְסְקִיָּא זצ"ל מֵרֵא דֶּאֱרַעָא דִּישְׂרָאֵל מְסַפְרִים, כִּי הִשִּׁיב לְשׁוֹאֲלָיו, לְפָדוֹת אֶת בְּנֵיהֶם אֲצֵל הֶרֶה"ק רַבִּי יוֹסֵף מֵאִיר כֶּהֵנָא זצ"ל מְסַפִּינְקָא, כִּי הוּא כֹהֵן מְגֹזֵעַ הַיַּחֲסוּ...

וְגַם בְּזֵה מַחֲמַת שִׁיחּוּסִים עוֹלָה גַם מִיָּמִים הַקְּדוּמִים הֵם, וְהִיא בִּימֵי זַעַם שְׁנַת ת"ח-ת"ט, וְשֵׁם עֵיקֶר גּוֹרֵם לְרַעָה לְחֹשׁוֹשׁ שְׁמָא אַחַת מְנַשֵּׂי הַכֹּהֲנִים נִתְחַלְלָה... אֲמַנְגָּם מַחֲמַת הַקֶּשֶׁר שִׁישׁ לָהֶם לְבַעַל הַתּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב שֶׁהוּא הִיָּה בִּימֵים הֵם... שְׂרַבִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף הַנ"ל הִיָּה חֲתָנּוֹ, וּבְזֵה יִפְתָּר לָן גַּם סִפְקַת הַשְּׁנֵי הַנ"ל..."

94 מֵתוֹךְ מִכְתָּב שֶׁל הַמַּחְבֵּר לְרַב נִרְיָה. חֶלֶק מִכֵּךְ הַתְּפָרֵסִם בְּסִפְרֵי בְּשֵׁדָה הִרְאִי"ה בְּפָרֵק עַל הַחֲפֵץ חַיִּים וְהֶרֶב קוֹק: "בֵּין שְׁנֵי הַכֹּהֲנִים הַגְּדוּלִּים".

מֵתוֹךְ: 'פִּירוּרִים מְשׁוֹלְחָנִם שֶׁל גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל', הוֹצֵאת

גִּילּוּי, תְּשַׁפִּי"ג לְרַכִּישַׁת הַסֵּפֶר: otniel.org/shop

אלה באו למחרת הפתיחה או למחרת מחרתו, כי ישיבת הפתיחה החגיגית גם לא ענינה אותם, ומתוך כך גם לא השתדלו כלל להשיג כרטיס כניסה, שניתן – בצדק – רק לאנ"ש.

הרב רבי ישראל מאיר הכהן – החפץ חיים

היה בוונה גם באותו זמן הרב משה דוד גרוס⁹⁵, שלאחרי שיצא את ירושלים התישב שם והיה בעל הוצאת ספרים ובעל בית מסחר לספרים. בית מסחרו היה מקום מפגש בין ציוניים לציוניים שבאו לוינה, והכירו את הרב גרוס מירושלים וסרו לבית מסחרו. מתוך כך היה גרוס בעל אינפורמציה ראשונית מכל המתהלך במחנות החרדים, במזרחי וגם באגודת ישראל. אני עצמי נפגשתי שם מספר פעמים עם ר' משה בלוי⁹⁶.

למחרת הפתיחה, או ביום שלאח"כ, בבואי לוינה וסרתי לחנותו של גרוס. סיפר גרוס: "קרה מקרה מענין שהביך את מנהלי

הפוליטיקה של אג"י וביחוד את הצירים מא"י. בעל "החפץ חיים"⁹⁷ שישב על יד שולחן הנשיאות בשמעו מאחד הרבנים – הרב שור מבוקרסט⁹⁸ – שדיבר בפתיחה דברי פגיעה במרתן הרב קוק זצ"ל, קם מזועזע ואמר: "פגעו במרא דארעא דישראל! מען מוז זיך קורע זיין!" (צריך לעשות קריעה) ועזב את הכניסה.

95 ראו להלן עמ' 395.

96 על כל זה ראו להלן עמ' 397.

97 הרב רבי ישראל מאיר הכהן – החפץ חיים – נולד תקצ"ח. גאון מופלא, אור ישראל וקדושו, פוסק הדור, מקים עולה של תורה בהקמת ישיבת ראדין. לא נהנה מכתרה של תורה. ספריו נתפשטו ונתקבלו בבית ישראל לדורות. ראש ישיבה בראדין. נפטר כד אלול תרצ"ג. מחבר: חפץ חיים. משנה ברורה. לקוטי הלכות. בנו: הרב רבי ליב פופקא. חתניו: הרב רבי אהרן הכהן. הרב רבי צבי הירש לוינזון. הרב הרי מנחם מנדל סקס.

98 הרב רבי חיים שמואל שור – נולד תרל"א. רב גאון ודרשן מפורסם. קרוב למלכות, רב פעלים. בתרנ"ג רב בבוקרשט ורב רשמי לכל מדינת רומניה. נפטר ג סיון תרצ"ז. מחבר: השיב חיים. וראה בספר 'מעשה שהיה' לרב פנחס מילר (ח"א) עמ' 60-61.

הוא החליט גם לא לחזור יותר לישיבות הכנסיה, ולמרות בקשות מרובות ישב באכסניה שקבעו לו וחכה לחבריו מליטא לחזור אתם יחד לביתו.
מי שרצה אפוא לראותו או לקבל את ברכתו פנה לאכסניה, שנשמרה בשבע עיניים ולא כל מאן דהוא היה יכול להכנס.

היה בזמן ההוא יהודי מירושלים – לעת עתה איני רשאי לפרסם את שמו! – בוינה, שבא לשם בלווי אשתו, שהייתה צריכה לרופאים שם, ורצה לקבל את ברכתו של "החפץ חיים" ולא נתנו לו. הוא חיכה וחיכה, וכאשר ראה את המשלחת הירושלמית מתקרבת אחז בגלימת אחד הירושלמיים שהיה ציר בכנסיה ונגרר אחריו ונכנס.

המשלחת הירושלמית הייתה מורכבת: רבי רפאל קצנבלובגן⁹⁹, רבי בנציון יאדלר¹⁰⁰, ור' יוסף לוי חגיז¹⁰¹ (הגר כיום בטבריה), שמעתי שגם רבי מרדכי ליב רובין¹⁰² שהיה חבר בית הדין של "העדה החרדית" היה במשלחת, אבל לא בדקתי אם זה נכון.

ומה שסיפר הרב גרוס: כאשר האנשים נכנסו והוצגו כחברי המשלחת מא"י, לא רצה בעל החפ"ח לקבל מהם "שלום עליכם", ואמר: מאלה שמעליבים את הרב קוק מרא דארעא דישראל, "גיב איך נישט (אני לא נותן) שלום עליכם"!

אני לא הכרתי אז את אנשי המשלחת הירושלמית, מלבד את רבי בנציון יאדלר, שראיתו בקונגרס הציוני הי"ב שקדם את הכנסיה. הוא בא לקונגרס ובקש רשות

99 הרב רבי רפאל אליהו יצחק קצנבלובגן – ראו להלן, עמ' 487.

100 הרב רבי בן ציון ידלר – בן הרב רבי יצחק זאב ידלר. נולד תרל"ב. רב גאון וצדיק, דרשן ומוכיח, רב פעלים לחזוק היהדות בירושלים. נפטר תשכ"ב. מחבר: בטוב ירושלים.

101 יוסף לוי חגיז – בן יצחק חגיז, חסיד חב"ד שעלה מוויטבסק והתיישב בירושלים. בהיותו בירושלים אימץ לו שם משפחה של שכניו בני עדות המזרח. נולד תרמ"ו. היה עסקן ואיש ציבור בירושלים, סוחר וגואל קרקעות. מייסד ומנהל אגודת תדח"ץ ומנהל "הוצאת יוסף לוי חגיז". היה מראשי פאג"י. בשנת תש"ט ייסד במסגרת פאג"י את היישוב "אחוזת נפתלי" באזור קרני חיטין שממערב לטבריה. נפטר ה' באדר תשל"ד.

102 הרב רבי מרדכי ליב רובין – נולד תרל"א (ליטא) בתרנ"א בארץ. מרבני ירושלים. דרשן ורב פעלים בענייני הכלל. בתרס"ד רב בעקרון. בתרס"ט בימין משה (ירושלים), בתרפ"ד ראב"ד העדה החרדית. נפטר ג' תמוז תרפ"ט. חידושי תורה ממנו התפרסמו ב'אור תורה'.

לשאת בו נאום, ולמרות שהיו מצדדים לכך, ביחוד ר' דוד ילין, הדבר לא ניתן לו, כי לא היה ציר לקונגרס.

בעלותי ארצה בשנת תרפ"ט, עשיתי הכרות והתידדתי עם רבי רפאל קצנלבוגן, אך לא דיברתי אתו על כך. הדבר כאילו נשכח מלבי.

פעם מתוך שיחה עם רבי רפאל קצנלבוגן על איסור היציאה מהארץ, סיפר לי איך אביו רבי אברהם משה מנע ממנו לצאת לחו"ל אחרי מלחמת העולם, ואיך שהתיר לו לצאת כציר לכנסיה, והוסיף: "כאשר חזרתי מן הכנסיה, שאלתיו, מעיקרא מה קסבר, שלא הסכים שאצא לחו"ל, ולכנסיה כן הסכים?"

וענה לו: "לכנסיה הגדולה, ידעתי שיבואו ויתאספו מגדולי התורה שבחו"ל. והרי אתה יודע שאני שייך למתנגדיו של הרב קוק. ורציתי להראות לך שאלה שנתאספו שמה אינם מגיעים לקרסוליו של הרב קוק...".

מצאתי אפוא בשיחה זו שעת כושר לשאול אותו על ה"תקרית" עם החפץ חיים. הוא ענה קצרות. "עס איז (אכן, זה) אמת", ראיתי שאין הנושא נוח לו, ולא שאלתי יותר.

גם רבי בניציון יאדלר אישר את הדבר לעת זקנתו, אבל ג"כ במלים קצרות, "עס איז געשעהן" ("אכן זה קרה!"), ולא רצה להרחיב את הדבור.

בזמן ההוא נודע לי, שבירושלים יודעים על כך. אותו ירושלמי שנגרר אחר המשלחת, מסר דברים קטועים אמנם, לבני בריתו, גם כן קנאים, וגם אלה מלאו את פיהם מים. ממנו גם נודע שאנשי המשלחת קבלו על עצמם בהסכמה שלא לדבר על כל הענין הזה. כנראה שכחו לצרף את הנגרר אחריהם, והוא כנראה גילה את הסוד. יתכן שהוא הוא שגילה את הדברים גם להרב גרוס.

זה הוא מה שאני זוכר מכל הענין הזה.¹⁰³

103 להשלמת התמונה נביא ממאמר שפרסם המחבר על יחס הציבור הירושלמי בכללו לרב זצ"ל: "...ההגבה מצד הציבור הזה, נגד מעשי התעתועים של כנופית נרגנים ידועה... בכלל התייחס הציבור החרדי הירושלמי בבטול כנגדם, הוא ידע מי המה אנשי הכנופיה ולא החשיבוה להגבה ראויה... אולם מה שהיה ידוע ליהדות החרדית בירושלים, לא היה ידוע לחרדי חוץ-לארץ, עזותם הגסה של הכנופיה, שנשארה עפ"י רוב ללא הגבה מתאימה, נתפרשה בחוץ-לארץ כאילו האנשים הללו, הם המה הלוחמים את מלחמת הקודש של היהדות החרדית בעיה"ק ויחס הבטול כלפיהם מצד רוב בנין רוב מנין של היהדות החרדית הירושלמית עוד חזקם והשיג תוצאות מופכות ממש. השחיטה האשכנזית נוסדה ונתקימה ע"י גדולי ירושלים רבניה ומאוריה... הפרצה בשחיטה הזאת... ראש-

הרב נר'ה זצ"ל כדרכו בדק וחקר את הדברים. אנו מביאים אותם פה לפניכם מתוך ספרו 'בשדה הראי"ה' עמ' 195-196, "בין שני הכהנים הגדולים":

סיפור המאורע המרשים הזה הגיע אלי בשנת תשל"ג, ופרסמתי את עיקרו בספרי "שיחות הראי"ה" שנדפס בשנת תשל"ט (מהדו"ב עמ' 121). והנה, כאמור לעיל, לא הורשה ר' שמואל הכהן ז"ל לגלות את שמו של איש-ירושלים שנכח בשעת מעשה, ואשר מפיו נודע הדבר. ברם זכיתי ושמו נתגלה לי כעבור עשר שנים, בשנת תשמ"ג, מפי הרב אברהם-יצחק טוקר שליט"א (מחבר ספרי "בכורי ארץ"). הרא"י טוקר לא רק שידע למסור לי מי היה זה, אלא שגם ידע להוסיף בשמו את המשך דברי התוכחה שאמר ה"חפץ חיים" למשלחת הירושלמית. הרא"י שמע את הדברים בשם בעל-הדבר מפי הסבא שלו, אבי אמו של הרא"י, הרב יעקב גדליה ולדנברג ז"ל (אביו של הרב אליעזר יהודה ולדנברג (שליט"א) [ז"ל]) ובכן: בעל הדבר היה הרב שלום זלוטניק ז"ל (אשר יחד עם הרי"ג ולדנברג ז"ל הנ"ל, היו מרביצי תורה בישיבת "עץ-חיים" בירושלים, וידידות גדולה הייתה ביניהם). הוא שהגיע לווינה עם אשתו שהייתה זקוקה לניתוח, הוא שנלווה למשלחת בבואה אל הח"ח, והוא שראה ושמע מה שהיה שם.

בשובו ירושלימה לא פרסם את הדברים ברבים, שלא לפגוע בכבודם של חברי המשלחת, אולם הואיל והמאורע הרשים אותו מאוד, מצא להכרח למסור את הדברים לקרובים אליו ביותר, למען ידעו גם הם לשמור פיהם ולשונם.

וכך סיפר ר' שלום לר' יעקב-גדליה:

"ה'חפץ חיים' סירב להושיט ידו לאנשי המשלחת באמרו: "צוא דיא וואס מאכען מחלוקת קעגן דעם ירושלימ'ער רב, גבי איך ניט קיין שלום (לאלה שעושים מחלוקת נגד רבה של ירושלים, אין אני נותן שלום!)".

והח"ח הוסיף ואמר: 'איהר זאלט וויסן אז ער איז א קדוש וטהור (דעו לכם, שהוא קדוש וטהור), וכל הנוגע בו לא ינקה!'"

הרבנים שליט"א... להזהר בכבודו הוא המחולל בהחלט על ידי השמוש בשחיטה שאין שמו קרוי עליה... העולים החדשים... אינם יודעים שגדולי ישראל אפילו ממחנה אג"י ובראשם האדמו"ר מגור שליט"א, בבואם לירושלים הקפידו לאכול רק מהשחיטה האשכנזית ששמו של רבנו שליט"א נישא עליה, ונזהרו שלא לאכול מהשחיטה שנוסדה מתוך פרצה והסגת גבול. (ש. ה. ירושלמי, 'זלזול בכבוד עצמנו', קול יעקב כ"ב אדר תרצ"ד).

לְצַעֲרֵי נוֹדַע לִי שְׁמוֹ שֶׁל עַד הָרֵאִיָּה וְהַשְׁמִיעָה לְמָה שֶׁהִתְרַחַשׁ, רַק אַחֲרֵי שֶׁהוּא הֵלֵךְ לְעוֹלָמוֹ, וְלֹא יִכְלֹתִי לְחַזֹּר וְלִשְׁוֹמְעֵם מִמְקוֹרֵם הָרֵאשׁוֹן. בְּרֵם, נִתְבַּרֵר לִי שֶׁר' מֵרְדֵכִי זְלוֹטְנִיק ז"ל מִשְׁכּוֹנַת "שְׁעָרֵי חֶסֶד" הוּא אַחִיו, וְשִׁיעַרְתִּי בְּלִבִּי שֶׁאִם לִידִידוֹ מִסֵּר ר' שְׁלוֹם אֶת הַדְּבָרִים, לְאַחִיו לֹא כָל שָׁכֵן (לֹא כְּדֵי לְפַגּוֹעַ בְּכַבּוֹד אֲנָשֵׁי הַמְּשַׁלַּחַת, אֲלֵא כְּדֵי לְהִרְחִיק אוֹתוֹ מִן הָעֵבֶרִיָּה, שֶׁלֹּא יִסְחָף בְּמַעֲרֻבּוֹלַת הַמַּחְלֻקָּת). הֵלְכַתִּי, אֲפּוֹא, וְנִפְגַּשְׁתִּי עִם רֵבִי מֵרְדֵכִי זְלוֹטְנִיק (שֶׁהִכְרַתִּי אוֹתוֹ יִפֶּה כְּקוֹרָא בְּתוֹרָה וְתִיק, בְּבִיהֶכְנֵ"ס הַגֵּר"א ב"שְׁעָרֵי-חֶסֶד"). כִּשְׁמִסְרַתִּי לוֹ אֶת הַיִּדּוּעַ לִי וְשֶׁאֲלַתִּיו אִם גַּם לוֹ סִיפֵר אַחִיו עַל כֵּךְ, הִשִּׁיב לִי: "וּדְאֵי שְׂרֵבִי שְׁלוֹם אַחִי סִיפֵר לִי". אַכֵּן עֲשֵׂרוֹת הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ עָשׂוּ אֶת שְׁלֹהֵם, וְר' מֵרְדֵכִי לֹא זָכַר אֶת כָּל הַפְּרִטִים, אֲבָל הוֹסִיף וְאָמַר לִי, שֶׁאַחִיו סִיפֵר לוֹ "אִז דְּעַר חֲפֶץ-חַיִּים הָאֵט אוֹיֵף זֵי מֵרַעִישׁ-עוֹלָמוֹת גִּיּוּעוֹן (שֶׁהַח"ח הֵרַעִישׁ עוֹלָמוֹת עֲלֵיהֶם), וְאָמַר אִיךְ הֵם מַעֲיִזִים לְפַגּוֹעַ בְּגֹאוֹן וְצַדִּיק קְדוֹשׁ-ד' ". וְהַשְּׁלִים ר' מֵרְדֵכִי דְבָרָיו וְאָמַר, כִּי אַחִיו ר' שְׁלוֹם ז"ל הִיָּה צַדִּיק גָּמוֹר. וּבִתּוֹם לֵב, נִתֵּן יָדוֹ לֹא פַעַם לְקַנְאִים שֶׁפָּגְעוּ בְּכַבּוֹד הֶרֶב, אוֹלָם אַחֲרֵי שֶׁשָּׁמַע אֶת דְּבָרֵי הַחֲפֶץ חַיִּים", הַחֲלִיט לְפָרוֹשׁ לְגַמְרֵי מְכַל חֲבָרָיו הַקְּנָאִים וּמַפְעוּלוֹתֵיהֶם, וְהַקְּדִישׁ עֲצָמוֹ רַק לְעִבּוֹדַת-ד'.

בְּלִיקוּטֵי הָרֵא"ה ח"ג (מֵהַדוּ"ב עַמ' 130) מוֹסִיף הֶרֶב נֵרִיָּה:

כְּתַב לִי הֵרֵה"צ ר' יוֹסֵף זוֹסְמָן זצ"ל:

קִיבַלְתִּי אֶת הַחֻבֵּרַת "בֵּין שְׁנֵי הַכְּהֻנִים הַגְּדוֹלִים", וְהֵנְאֵנִי בְּזֶה. וּבְעֵנִין מִחֲאוֹתוֹ שֶׁל רֵבֵנו הַחֲפֶץ חַיִּים זְצוּק"ל בְּכַנְסִיָּה הַגְּדוֹלָה שֶׁל אֲגוּ"י נֶגֶד הַפּוֹגְעִים בְּכַבּוֹדוֹ שֶׁל הֶרֶב זצ"ל, שֶׁאֲלַתִּי בְּזַמְנֵנו אֶת פִּיּוֹ שֶׁל הֶרֶב שְׁלוֹם זְלוֹטְנִיק ז"ל שֶׁהִיָּה שְׁנוּכַח שֵׁם (בְּזַמֵּן שֶׁמְשַׁלַּחַת "אֲגוּדַת יִשְׂרָאֵל" מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל הִגִּיעָה אֶל הַחֲפֶץ חַיִּים) וְאִישֵׁר לִי אֶת כָּל זֶה (שֶׁנִּמְסַר בַּחֻבֵּרַת הַנ"ל). וְהוֹסִיף עוֹד שֶׁאֲמָרוֹ לַח"ח ז"ל הֵרִי כְּתַב בְּסַפְרָיו כֵּךְ וְכַךְ וְכו', וְעֵנָה בְּתוֹקֵף וּבַחֲרִיפּוֹת "אִיךְ וְוִיל נִיט וְוִיסן" (אֵינְנִי רוֹצֵה לְדַעַת!) וְר' שְׁלוֹם ז"ל אָמַר לִי כִּי לִפְנֵי זֶה גַּם הוּא נִתְפַּס לְקַנְאִים, וְהִיָּה מְדַבֵּר עַל הֶרֶב זצ"ל, אַךְ מִיּוֹם שֶׁשָּׁמַע דְּבָרֵי מִחֲאוֹתוֹ שֶׁל מֵרֵן הַחֲפֶץ-חַיִּים זצ"ל, מֵאִז הִפְסִיק לְדַבֵּר שׁוֹם דְּבַר נֶגֶד הֶרֶב זצ"ל.

ב'שְׁבַחֵי הָרֵא"ה' (מֵהַדוּ"ק עַמ' קֶסֶד-קֶסֶה) מוֹבָא בְּשֵׁם הַרְצִי"ק סִיפּוֹר ש'שָׁמַע מִפִּי הַנּוֹכַחִים וְנִבְיָאָהוּ בְּקִצְרָה:

"מְסוֹפֵר עַל כּוֹתְבֵי כְּתַב פְּלִסְתֵּר נֶגֶד הֶרֶב קוֹק, שֶׁהוֹעֲמָדוֹ לְדִין, וְרַק לְאַחַר שֶׁמְשַׁפְּחוֹתֵיהֶם פָּנוּ אֶל הֶרֶב קוֹק, וְהוּא עֲצָמוֹ בִּיקֵשׁ עֲלֵיהֶם מֵהַנְּצִיב הָעֲלִיּוֹן רַחֲמִים, הַמִּירוֹ אֶת עוֹנְשֵׁם בְּעוֹנֵשׁ כִּסְפִי. נֶאֱסַף סְכוּם הַכֶּסֶף וְהַנִּידוּנִים נִיצוּלוּ מִמֵּאֶסֶר.

בסמוך לזה, התכנסה בווינה "הכנסיה הגדולה" של "אגודת-ישראל", בהשתתפותו של מרן 'החפץ-חיים'.

בין הבאים מירושלים לאותה "כנסיה", היה גם אחד מהעושים למען אותו "פדיון-שבויים". יהודי זה, היה לבו דואב בקרבו בגלל צרה אישית שהייתה אצלו – ויעצוהו ידידיו, שבהיותו בווינה, יכנס אצל החפץ-חיים למקום התאכסנותו, ויבקש ממנו ברכה. עשה אותו יהודי כן, נכנס אל החפץ-חיים ותינה צערו לפניו. אף נילוו אליו כמה ממיודעיו וסיפרו להחפץ-חיים על מעשיו הטובים של יהודי זה, על מצוות שהוא עושה – שבגללם ראוי הוא לברכתו.

בין המצוות, מנו גם את זאת – שאותו יהודי עשה למען אותו "פדיון-שבויים" שהיה בירושלים זה מקרוב.

"אה?" אומר החפץ-חיים – "פדיון-שבויים? ...הוא חשב שזוהי מצוה? ...אלו הן המצוות? ..זוהי ירושלים? ...אלו הן המצוות? ...זוהי ירושלים?"

בקול בוכים חזר החפץ חיים על מלים אלו, כמה וכמה פעמים.¹⁰⁴

הרב א"ז מלצר עזב את בתי ברוידא¹⁰⁵

ברשימתי "פרקי הווי בירושלים" (טורי ישרון ד) בקטע על ביהכנ"ס אשר בבתי-ברוידא, הזכרתי שהגאון רבי א"ז מלצר זצ"ל¹⁰⁶ עזב את ביהכנ"ס מפני שלא קראוהו לתורה. מחוגים של משפחת הגאון זצ"ל העירו לי, שאמנם נכונה העובדה שהגאון זצ"ל עזב את ביהכנ"ס בבתי ברוידא, אך הסיבה לכך הייתה אחרת.

לפי דבריהם עזב מפני שבאחד מימי הפורים, לפני שלושים שנה בערך, הוצגה בבית כנסת זה הצגת פורים, שהיה בה משום עלבון למרן הרב קוק זצ"ל. הגאון

104 ונדמה שהאיש הוא רבי שלום זלוטניק, ו"מיודעיו" הם "המשלחת הירושלמית".

105 טורי ישרון, שנה ב, גליון ה, ערב ראש השנה תשכ"ז, עמ' 39.

106 הרב רבי איסר זלמן מלצר - חתן הרב פייבל פראנק. נולד תר"ל. רב גאון מופלא מגדולי מרביצי תורה בדורו. בתרנ"ד ר"מ בסלובודקה, בתרנ"ז ר"מ בסלוצק, בתרס"ג רב בסלוצק, בתרפ"ה עלה לירושלים, ר"מ בעץ חיים. נפטר י כסלו תשי"ד. מחבר: אבן האזל. בנו: הרב רבי צבי יהודה מלצר. חתניו: הרב רבי אהרן קוטלר. הרב רבי יצחק מאיר בן-מנחם.

רבי א"ז מלצר לא יכול היה להסכים להתפלל בבית-כנסת אשר גרם לכך. ולמרות שהיה מהפרושים, החליט להתפלל מאז בבתי-ראנד, שם מתפללים בנוסח חסידים. את הגירסה שלי מסרתי לפי מה ששמעתי באותם הימים, היינו לפני שלושים שנה. יתכן שגם אצלי נתחלפו סיבת גברא חדא בסיבת גברא אחריני.

בקי בפתחים

מספר נכדו של המחבר, הרב אביה:

סיפר לי סבא שיום אחד פנה אליו פרופ' גרשום שלום בבקשה שאסדר לו פגישה עם הרב קוק זצ"ל. באתי עם פרופ' שלום אל הרב, ושניהם דיברו שעה ארוכה בעניני קבלה. בסיומה של הפגישה, לאחר שפרופ' שלום פנה ללכת, קרא לי הרב ואמר: "האיש הזה בקי גדול בפתחי חוכמת הקבלה".

חיבוב מצות סוכה

מספר בן המחבר ידעיה הכהן ז"ל:

הרב אברהם יצחק הכהן קוק, שהיה הסנדק שלי, היה עובר בין יום הכיפורים לסוכות להתגורר בקרית משה לשם נופש. הוא היה מתארח אצל אחת המשפחות בשכונה, ואחר הצהריים, כמו יצחק אבינו, היה הולך לשוח בשדה.

בינקותי גרנו בקרית משה, ושנה אחת אבא זכרונו לברכה קנה בשוק מחנה יהודה קרשים לסוכה. הוא הלך לתפוס אוטובוס "המקשר", ("אגד" עוד לא היה בעולם), ובא להעמיס עליו את הקרשים. או אז הנהג אומר לו לשלם גרוש, "חצי גרוש בעדך וחצי גרוש בעד הקרשים". לשלם גרוש שלם זה המון כסף! אז אבא החליט לקחת את הקרשים על הכתפיים וללכת ברגל. זה לא היה פשוט - לעבור את רוממה הערבית, דרך שייח באדר הערבית, עם כל הקרשים על הגב - אבל הוא עבר בשלום. כשהגיע לקרית משה ראה אותו הרב קוק זכר צדיק לברכה. אבא הניח את הקרשים. הרב חיבק את אבא, שהיה בן בית אצל הרב, ואמר לו: "אני מקנא בך, אני מקנא בך". "מה הרב מקנא בי?" שאל אבא. ענה הרב: "שאתה על הכתפיים שלך

נושא את המצוה הזאת, את הקרשים של מצות בניית הסוכה". אבא התבייש לומר לרב שבעצם הסיבה היא כי חסר לו חצי גרוש לנסוע באוטובוס עם הקרשים...

אדמתי, אדמתי!¹⁰⁷

ר' שמואל הכהן וינגרטן מספר:

פעם אחת נסע הרב עם מלוויו לתל אביב. בדרך אירעה תקלה במנוע המכונית, והכרח היה להתעכב לשעה קלה. הנוסעים התפזרו זב בכה וזה בכה, והנה גם הרב איננו. חיפשו אחריו ומצאוהו במרחק-מה שרוע על האדמה מלוא קומתו ומדבר חרש: "אדמתי, אדמתי! אדמת א"י הקדושה!" ומנשקם, אמר למוצאיו: "וכי אימתי יש לי הזדמנות לדבר קצת אל אמא-אדמה המצפה לקיבוץ בניה לתוכה".¹⁰⁸*

ישר לעניין...¹⁰⁹

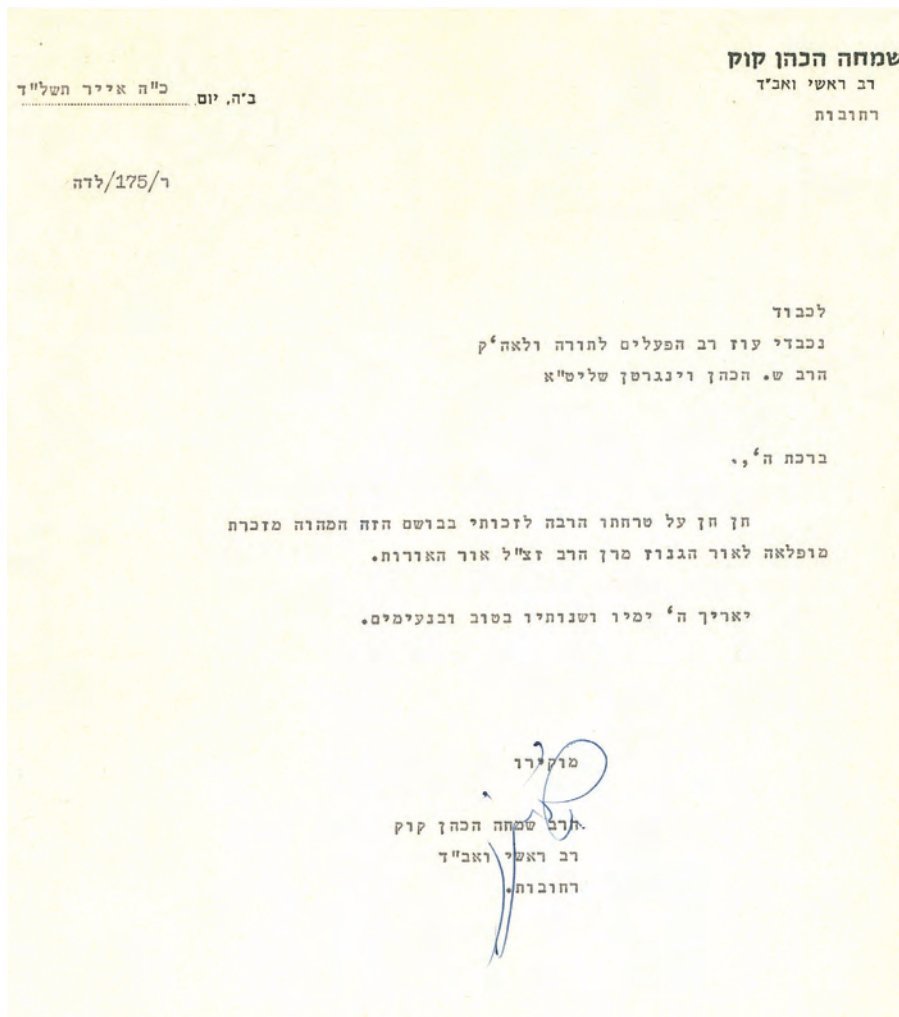
מספר שמואל הכהן וינגרטן: "כשבאו מנהיגי הפועלים אל הרב, בזמן משפט רצח ארלוזורוב, משום שהיו זקוקים לו בקשר לענין מסוים – לא דבר אתם מאומה על המשפט ועל ההשמצות נגדו מצדם, ואמר להם שיתחילו "ישר לענין"..."

107 חיי הראי"ה עמ' 182.

108 * סח ר' שמואל הכהן וינגרטן: "עוד בחיי מרן הרב קוק זצ"ל, כאשר בנו את בית הפועל המזרחי, ניגש אחד מצעירי תלמידיו ושמו משה-צבי מנקין, לקח את האת וחפר באדמה בכדי לקיים בגופו בניין ירושלים" ('שחר אורו' עמ' 84).

109 שבחי הראי"ה עמ' רפב.

מכתב תודה מהרב שמחה הכהן קוק למחבר על הרב זצ"ל
"לכבוד נכבדי עוז רבי הפעלים לתורה ולאה"ק הרב ש. הכהן וינגרטן
שליט"א. ברכת ד'. חן על טרחתו הרבה לזכותי בבושם הזה המהוה
מזכרת מופלאה לאור הגנוז מרן הרב זצ"ל אור האורות"

עם מי נשאר לדבר?

מספר נכד המחבר, הרב אביה הכהן: הרב צבי יהודה היה ממש מתרגש כשסבא היה מבקר אותו. פעם התלוויתי לסבא בביקור כזה, וכשיצאנו אמר לי סבא: 'עם מי ר' צבי יהודה יכול עוד לדבר על אביו, שהכיר אותו, חוץ ממני?'.
ר' צבי יהודה יכול עוד לדבר על אביו, שהכיר אותו, חוץ ממני?.'

